

DE KATAKATIEHEKS

**LUC
VAN DEN
BRIELE**

**DE
KATAKATIEHEKS**

**toneelspel in
vijftien taferelen**

Contact met de auteur :
luc.vandenbriele@telenet.be

PERSONEN

Katelijne Janssens
Geeraard, een vriend
Oom Crispijn
De hoerenwaard uit het "Hof van Spagnien"
Steertaff, een duivel
Een duivelin (woordeloze rol)
Vrouw Hendriks
Bernard Hendriks, een kleermaker
Pater Gerardus, een minderbroeder
Jacomijne, een kruidenvrouw
Janneke Rijckaert, opperknecht van de heer Van Battenbroeck
Anna, kamenierster van mevrouw Van Battenbroeck
Schout Frans Van Kinschot
Beul Geeraard Van Wassenbergh
Een klerk
Jan Van Loven, schepen van het Ambacht der Bakkers

Door dubbelrollen zijn de zestien personen te beperken tot 4 acteurs
en 3 actrices. Een van de mogelijke combinaties:

ACTEUR 1: Geeraard (taferelen 1, 2, 3)
Schout (taferelen 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15)

ACTEUR 2: Oom Crispijn (tafereel 2)
Pater Gerardus (taferelen 4, 6)
Beul (taferelen 8, 10, 12, 14, 15)

ACTEUR 3: De hoerenwaard (tafereel 3)
Bernard Hendriks (tafereel 4)
De klerk (taferelen 9, 11, 12, 13, 14, 15)

ACTEUR 4: Duivel Steertaff (tafereel 3)
Janneke Rijckaert (tafereel 7)
Schepen Jan Van Loven (taferelen 11, 14, 15)

ACTRICE 1: Katelijne (taferelen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 14, 15)

ACTRICE 2: Vrouw Hendriks (taferelen 4, 5, 6, 9)

ACTRICE 3: Duivelin (tafereel 3)
Jacomijne (tafereel 5)
Kamenierster Anna (tafereel 8)

DECORS

Een bosweg
Een zolderkamer
Een gevangenis (verhoorzaal)

Dit toneelstuk is ook reeds opgevoerd in één (abstract gehouden) decor; de kleur van de gebruikte draperieën suggereerde zeer geslaagd de plaats van handeling.

Dit toneelspel is gebaseerd op historische feiten. Katelijne Janssens werd einde december 1641 aangehouden en beschuldigd van toverij. Begin januari 1642 werd ze na langdurige foltering op de Grote Markt van Mechelen op de brandstapel gezet. De reconstructie van haar leven gebeurde aan de hand van in het stadsarchief van Mechelen geraadpleegde documenten; o.a. de originele verslagen der ondervragingen tijdens het proces. De in de tekst genoemde namen van bij het proces betrokken personen en ook de namen van Katelijne's "slachtoffers" zijn authentiek.

In vijftien taferelen wordt een beeld gebracht van de magische kanten van de hekserij in het door Spaanse soldeniers bezette Vlaanderen van de zeventiende eeuw en van de gedeeltelijk op vrouwenhaat gebaseerde vervolging van gewone volkswomen door een meedogenloze inquisitie, die foltering en brandstapel als een goddelijke opdracht beschouwden.

De eerste versie van dit toneelspel (onder de titel 'De Heks van Mechelen') is in 1989 in een regie van Marcel Baptist voor het eerst opgevoerd door de Limburgse toneelgroep Eenhoorn.

Na deze creatie werd op verzoek van het MMT (Mechels Miniatuur Theater) het thema van de heksenvervolging breder uitgewerkt. In dit nieuwe toneelspel komen leven en dood van Katelijne Janssens alleen in het tweede deel aan bod. Deze meer uitgebreide versie werd in 1992 in een regie van René Verreth ook als 'De Heks van Mechelen' door het MMT opgevoerd, maar de tekst van dit nieuwe toneelspel is later gepubliceerd onder de titel 'Heksen'.

'De Katakatieheks' is een in 2019 lichtjes herwerkte versie van 'De Heks van Mechelen'.

TAFEREEL EEN - EEN BOSWEG

De jonge Katelijne Janssens ligt te slapen. Ze ontwaakt, zit wat futloos en vooral ook vreugdeloos voor zich uit te staren en stelt dan plots vast dat ze alleen is. Ze kijkt ongerust rond.

Katelijne: Vader?

Ze staat recht, twijfelt of ze links of rechts moet gaan zoeken en roept nog een paar keer op haar vader. Ze wordt kwaad, begint te grienen en stamp met de voet op de grond. Achter haar duikt plots Geeraard op. Hij draagt een lange, zwarte mantel en een zwarte hoed. Katelijne hoort hem en meent dat het haar vader is. Ze draait zich met een ruk om.

Katelijne: Vader?

Geeraard grijnslacht.

Katelijne: Wie ben jij? Van waar kom je zo plots?

Geeraard: Uit het bos. En wie ben jij?

Katelijne: Ik ben Katelijne.

Geeraard: Je ziet er een kwade meid uit.

Katelijne: Wie ben je?

Geeraard: Ik ben Geeraard, student in de medicijnen en trooster van jonge vrouwen die wenend op hun vader roepen.

Katelijne: Hij heeft me in de steek gelaten. Terwijl ik sliep.

Geeraard: Waarom?

Katelijne: We hebben gisterenavond ruzie gehad. Hij zei dat ik een lastige meid was.

Geeraard: En ben je dat?

Katelijne: Ah, ik weet het niet.

Geeraard: Je ziet er niet goed uit. Honger?

Katelijne: (driftig knikkend) Ja.

Geeraard: Ik heb een tas vol lekkere dingen bij. Er zit zelfs een kruik bier in!

Geeraard haalt de tas uit het bos. Ze zetten zich neer, eten bruin brood en worst. Katelijne drinkt bier uit een stenen beker.

Kateljne: Ze hebben me Katelijne genoemd, maar in mijn dromen hoor ik soms iemand roepen en die laat die lijne altijd vallen. Katakatie, roept hij. En dat hoor ik liever dan Katelijne.

Geeraard: Katakatie. Leuk. (haar kin aaiend) Van waar kom je?

Kateljne: Ik kom uit Aarlen, uit het land van Luxemburg. Maar ik heb hier in de streek familie wonen. In zijn jonge jaren woonde mijn vader in Diest.

Geeraard: Je gaat dus naar Diest.

Kateljne: Nee, naar Scherpenheuvel. Daar woont een oom, een broer van mijn vader.

Ze slaat naar een rond haar bier cirkelende vlieg en drinkt dan gulzig.

Geeraard: (haar geamuseerd bekijkend) Lekker? Geef hier, ik schenk die beker nog eens vol.

Terwijl Katelijne zich geeuwend uitrekt vult Geeraard de beker niet alleen met bier, maar ook met een verdovend drankje. Katelijne slaat weer naar de vlieg.

Kateljne: Smerige vlieg.

Geeraard: Het is een duivelsvlieg.

Kateljne proest het uit, grijpt naar de beker en drinkt weer gulzig van het bier. Geeraard veert recht, veinst ontzetting.

Geeraard: Kat. Kat. Katiekat. Sukkelkat. Sukkel, sukkel, sukkelkat.

Kateljne: Wat is er?

Geeraard: Je hebt de duivel ingeslikt. De vlieg was in het bier gevallen. Ik heb het zeer duidelijk gezien. Ik heb het niet kunnen voorkomen. Je was te gulzig.

Kateljne is recht gesprongen. Ze wankelt, schreeuwt, spuwt haar mond leeg.

Geeraard: Te laat. Een duivel spuwt men niet zo maar uit. Een duivel zuigt zich binnen in je buik vast. Er zijn andere middelen nodig om hem uit te drijven.

Kateljne wankelt; de verdoving begint te werken. Geeraard vangt haar op en grijnst. Hij betast haar lichaam en kijkt onder haar rok. Hij neemt Katelijne in de armen en draagt haar weg.

Geeraard: (afgaand) Nu zal ik er mijn duivel eens insteken.

TAFEREEL TWEE - EEN BOSWEG

Katelijne ligt te slapen. Oom Crispijn schudt haar wakker. Ze kruipt recht en kijkt verdwaasd om zich heen.

Katelijne: Waar is Geeraard?

Crispijn: Geeraard? Ken ik niet. Maar jij bent Katelijne Janssens. Vuil en ver-fomfaaid, maar ondanks dat toch herkenbaar. Je lijkt op je moeder.

Katelijne: Wie ben jij?

Crispijn: Je oom Crispijn. Uit Scherpenheuvel.

Katelijne: Is mijn vader gekomen?

Crispijn: Jouw vader? In geen jaren gezien. Ah, die Geeraard van jou. Nu weet ik het. Dat zal dat stuk student in de medicijnen zijn, die aan de herbergier van *De Vetpot* is komen vertellen dat je hier in het bos lag.

Katelijne: Ik wil Geeraard terugzien.

Crispijn: Hij zal naar Scherpenheuvel komen, heeft hij gezegd. Maar ik weet nog niet of ik hem zal binnenlaten. Vooruit, opstaan. Je moet met me mee. Je kan bij mij in de keuken werken.

Katelijne: Ik wil niet in de keuken werken. Ik wil Geeraard terugzien. Oh, ik heb buikpijn.

Crispijn: Da's van de honger. Thuis krijg je brood en pap. Maar alleen als je goed werkt. Er komen veel Spaanse soldeniers in mijn herberg en je zal dus ook moeten leren bier drinken. En elke vrijdag komen er twee kapiteins. Nooit onbeschoft zijn, en doen wat ze zeggen. Vriendelijk lachen, zoals jonge vrouwen in herbergen moeten doen. Niet zo'n verveeld smoel trekken. Of kan je niet lachen?

Katelijne: Ik wil Geeraard zien.

Crispijn: Je hebt niets te willen. Werken en vriendelijk zijn met de klanten. En als je durft tegensputteren bind ik je elke nacht vast in de paardenstal. Vooruit, opstaan.

Katelijne: Ik moet pissen.

Crispijn: Pist dan. Maar laat het niet te lang duren. Ik heb hier al genoeg tijd verloren.

Katelijne: Moet ik in het bos pissen?

Crispijn: Pist maar waar je wilt. Als 't er maar rap uitloopt.

Katelijne verdwijnt. Crispijn loopt misnoegd heen en weer, praat in zichzelf.

Crispijn: 't Ziet er een lastige teef uit. Als ik haar niet kan temmen, stuur ik ze naar mijn zuster in Maastricht. Dat die er dan haar plan maar mee trekt. (luid) Duurt dat nog lang? Verdomde kwakeend.

Crispijn wandelt nog een paar keer op en neer en staat dan kwaad stil.

Crispijn: (roepend) Katelijne. (hij gaat naar de rand van het bos) Waar zit je?

Hij verdwijnt in het bos. Aan de andere kant van het toneel verschijnt even later Geeraard, die Katelijne meetrekt. Ze hijgen. Af en toe hoort men Crispijn uit de verte roepen.

Katelijne: O, mijn Geeraard, mijn zwarte jongen. Ssst. Hij roept nog steeds.

Geeraard: Hij zal ons niet meer vinden. Kom, ik heb brood en worst mee. En bier. Bier zonder vliegen.

Katelijne: Ik heb lang geslapen en gedroomd dat je heel dicht bij me lag. Dat ook jij me Katakatie noemde. (geeuwend) Ik slaap graag. Ik ben graag lekker lui. En ik heb graag een ronde, met bier en worst gevulde buik.

Geeraard: Voortaan zal ik voor je zorgen. Een warm bed en een goeie ronde buik, dat krijg je van mij.

Katelijne: Die oom Crispijn wou me in de keuken laten werken. Uien schillen en bloedworst koken. En ik kan er niet tegen. Thuis moest ik het ook doen. Ik krijg er pijnlijke ogen van.

Geeraard: Laat je ogen eens zien. Hmm. De randen zijn wat dik. Ik zal ze met zalf instrijken.

Hij scharrelt in zijn tas. Katelijne kijkt mee en haalt enkele flesjes en potjes uit, en zakjes kruiden.

Katelijne: O. Wat is dat? Kruiden en zalfjes en drankjes tegen alle nare kwalen?

Geeraard: Ja. Leg ze terug in de tas. 't Is geen speelgoed.

Hij strijkt zalf over haar oogleden.

Katelijne: Je bent een goede dokter. Ken je ook Latijn?

Geeraard: Mala sunt vicina bonis.

Katelijne: Manasunt visla boris.

Geeraard: Mala sunt vicina bonis.

Katelijne: Manisunt vicina boris.

Geeraard: Klop je hersens los en zeg mij na...

Katelijne klopt tegen haar hoofd. Ze zegt woord per woord na wat Geeraard haar voorzegt.

Geeraard en Katelijne: Quamcunque viam dederit fortuna, sequamur.

Katelijne: Wat heb ik gezegd?

Geeraard: Je hebt jezelf aan mij overgeleverd. Jouw weg door het leven zal door mijn voetstappen worden aangeduid. Ik zal je heer en meester zijn. We gaan samen naar Antwerpen.

Katelijne: Naar Antwerpen! Ik ben er nooit geweest, maar ik heb er over gehoord. Ik wil er graag naar toe.

Ze slaat de armen rond Geeraard.

Katelijne: Ik heb van jou gedroomd. Je lokte mij naar een zacht bemoste plek in het bos. Je lag heel dicht bij mij en je streek mijn hele lichaam. En je noemde me Katakatie. Ah, dat was een heel lekker gevoel. Een nooit eerder gekend geluk.

Geeraard: Bij mij zal je nooit meer gebrek lijden. Nooit meer honger hebben. In Antwerpen koop ik een mooi lang kledingstuk voor jou. En we gaan samen in de wildernis wonen, in een hol, diep verscholen in het dichte struikgewas van een bos.

Katelijne: Ik denk dat ik liever in Antwerpen zou wonen.

Geeraard: Vrouwen moeten niet denken. Vrouwen moeten hun heer en meester dienen. Ik zal je de kruiden leren kennen en tonen hoe je zalf en poeder maakt. Maar eerst moet je mij eeuwige trouw beloven. Op geen enkel verzoek van mij zal je met neen antwoorden. Beloof het.

Katelijne: Ik beloof het.

Geeraard: (terwijl hij een zalfpotje uit zijn lederen tas haalt) Om ons verbond te bezegelen zal ik je nu zalven. Op het voorhoofd, onder de oksels, op de buik.

Katelijne: Ook op mijn geheimenis?

Geeraard: Ja.

Katelijne: (een beetje giechelend) Neen. Niet op mijn geheimenis.

Geeraard: (Katelijne ruw vastgrijpend) Je hebt neen gezegd.

Geeraard pakt Katelijne bij de nek en duwt haar met het gezicht tegen de grond. Ze snakt naar adem en begint zachtjes te jammeren.

Katelijne: Och Here! Och Here! Och, Jezus ...

Geeraard: Zwijg over Jezus. Voortaan ben ik je Heer en Meester. En als het nodig is zal ik hard en ongenadig zijn. Als een duivel. Ja?

Katelijne: Ja. Ja, Geeraard.

TAFEREEL DRIE - EEN ZOLDERKAMER

Katelijne slaapt. Geeraard staat over haar gebogen en bekijkt haar. De waard van het Hof van Spagnien komt binnen met wijn. Hij schenkt een beker wijn en gaat er mee naar Geeraard, die af en toe een slokje wijn drinkt.

Waard: Slaapt ze nog? Zo te zien is het de grootste luiwammes van Antwerpen, maar dat zal wel door je poeiertjes komen.

Geeraard: Is ze al wat kalmer?

Waard: In 't begin was er geen huis mee te houden. We hebben haar een paar maal op de zolder moeten vastbinden. Echte aanvallen van razernij. Maar ze begint zich aan te passen.

Geeraard: De hoeveelheid poeder met een vierde verminderen.

Waard: Een vierde. Ik zal er aan denken. Heb je mijn flesjes bij?

Geeraard haalt allerlei potjes en flesjes uit zijn tas en zet ze op tafel.

Geeraard: Doornappelsnuif, wolfskers en bilzekruid. En monnikskap: opletten hiermee. Precies de juiste hoeveelheid.

Waard: Zoals afgesproken.

Geeraard: En Spaanse Vlieg. Eigen bereiding. Veel beter dan de *diavoline di Napoli*. Maar ook hier: dé juiste hoeveelheid, naargelang het doel.

Waard: Ik ken de hoeveelheden.

Geeraard: En laat me nu alleen met die Katelijne. Maar eerst mijn spullen betalen.

De waard betaalt Geeraard, steekt de potjes en flesjes in zijn zak en gaat af.

Geeraard zet zich neer en zit een tijd wezenloos voor zich uit te staren. Dan schenkt hij twee kroezen wijn en mengt een poeder in een van de twee. Hij opent een pot zalf en ruikt er aan. Achter hem ontwaakt Katelijne; Geeraard hoort het en bekijkt dit ontwaken van op afstand. Als Katelijne zich van zijn aanwezigheid bewust wordt, komt ze met een ruk overeind.

Katelijne: Droom ik of is dit echt?

Geeraard: Ik ben altijd echt. Ook in de droom.

Katelijne: Ik ben boos. Ik wil hier niet blijven.

Geeraard: Je blijft hier niet eeuwig. Maar voorlopig moet het.

Katelijne: Je liegt en je bedriegt. We zouden samen in een hol gaan wonen, onder de wortels van de bomen. Je zou me de geheimen der kruiden leren en tonen hoe drankjes en zalfjes worden gemaakt.

Geeraard: En jij wou naar Antwerpen komen.

Katelijne: Niet hier. Niet in een hoerenkot.

Geeraard: Liever hoer dan keukenmeid, heb je gezegd.

Katelijne: Niet met die Spanjaarden. Ze kruipen als honden op mij en ze doen me pijn. Mijn schamelheid jeukt er van. Ik heb soms het gevoel dat er mos op groeit.

Geeraard: Mos?

Katelijne: Ja, mos. Schimmel. Heb je daar geen zalfje tegen?

Geeraard: Tegen de jeuk wel. Het mos zal verdrogen en dan leer je er wel mee leven. Er bestaan ergere dingen. Ik heb beloofd voor jou te zorgen en ik zal het doen.

Katelijne: Hoe lang blijf je?

Geeraard: Een paar dagen. Binnenkort moet ik naar Aalst.

Katelijne: Waar ligt Aalst? Is het ver?

Geeraard: Ah nee.

Katelijne: Heb je daar een andere Katelijne?

Geeraard: Jij moet leren dat er naast vreugden ook veel momenten van leed in het leven zijn. Aan de altijd te korte vreugden moeten we ons met graagte vastklampen. Ik ga niet voor mijn genoeg naar Aalst. In Aalst heeft mijn moeder gewoond. En ik heb er als kind gewoond. En als kind heb ik gezien hoe mijn moeder door de Spanjaarden werd vermoord. En dat is ook de reden waarom ik je hier wil hebben. Tussen al die Spaanse hoerenbokken. En waarom ik heb gevraagd ze uit te horen. Van de honden die je hebben bekropen zijn er al twee dood. Dank zij jouw inlichtingen. Mes in de hand en roetsj, keel over en dood, verdrinkend in hun hondse bloed. Dank zij jou. Begrijp je het nut van je verblijf, hier?

Katelijne: (knikkend) Hoelang blijft het nog duren?

Geeraard: Dat weet ik niet. Je moet vertrouwen hebben. Je moet niet zoveel vragen stellen. En laten we nu drinken op ons wederzien.

Hij geeft haar een kroes en neemt ook de zijne.

Geeraard: Tot op de bodem leegdrinken. Dan gaan we samen naar een feest.

Katelijne: Naar een feest?

Ze drinkt de wijn in één keer uit. Geeraard neemt de pot zelf.

Geeraard: Ik smeer je nu in met geheime zalf. Achter de oren, op het voorhoofd, onder de ogen...

Hij trekt haar uit het bed; ze klampt zich aan hem vast.

Katelijne: Ik brand. Binnen in mij brandt een vuur.

Ze zoent Geeraard. Ze bijt in zijn hals.

Geeraard: Je adem is al warm, je tanden kruipen als heet gloeiende messen in mijn huid.

Katelijne: Mijn hele lijf staat in brand.

Geeraard: 't Is van de wijn.

Katelijne:

Gaan we nu naar het feest?

Geeraard: We vliegen er naar toe. Ik strijk je rug in met zalf en op je rug groeien grote vleugels. En op je buik strijk ik zalf en op je dijen en benen. En zo word je licht, heel licht.

Katelijne: Hehe.

Ze klemt zich steviger aan Geeraard vast. Dan dansen ze, zeer langzaam, in elkaar verstrengeld. Katelijne kijkt met wijdopen ogen naar het niets.

Geeraard: Voel hoe licht je bent, voel hoe je vliegt door de lucht. Kijk naar beneden, daar ligt de stad. De torens zijn klein; hoog boven de torens vliegen we naar het feest. Over de stadsmuren vliegen we. Onder ons ligt nu het nachtduistere bos. En achter het bos, op de heuvel van het Kasteelveld is het feest reeds volop bezig. Zie je het?

Katelijne: Ja. Ja. Ja.

Geeraard: Hou je stevig vast. We landen.

Zeer langzaam dansend gaan ze af. Uit de bodem stijgt mist op, groene en blauwe dampen, waarin een zwarte gedaante ronddwaalt. Geeraard komt met Katelijne op. Slap en willoos laat ze zich meetrekken. De zwarte gedaante (Steertaff) en een naast hem staande duivelin versperren de doorgang.

Steertaff: Halt. Ongemerkten komen niet verder.

Geeraard: Dit is Katelijne. Maar ik noem haar Katakatie. Ze is nog niet ingewijd.

Steertaff: (hoffelijk buigend) Ik ben Duivel Steertaff. Ik heb geen staart, maar ik heb twee gezichten en op beide word ik graag gezoend. Zoen mij.

Geeraard duwt Katelijne in de armen van Steertaff en zet zich dan op Katelijne's bed. Katelijne zoent de duivel op de mond en wordt dan wild en vrolijk. De duivelin begint te dansen en nodigt Katelijne uit haar voorbeeld te volgen. Ze duwt haar in de armen van Steertaff, die een nogal wilde dans met Katelijne begint.

Steertaff: Nu mag je mijn tweede gezicht zoenen.

Hij bukt zich en laat zijn met een wat clownesk gezicht beschilderd achterwerk zien. Katelijne zoent dit tweede gezicht en doet erg vrolijk. De duivelin haalt een stuk perkament te voorschijn en zwaait er uitbundig mee.

Steertaff: Dit verdrag is met bloed te ondertekenen. Dan word je bij de Opperduivel toegelaten en word je onderricht in het opwekken van pijn en smart en in het verspreiden van ziekte en dood bij mens en dier.

Met een mes snijdt Steertaff in Katelijne's arm. Hij doopt een pen in het bloed en Katelijne ondertekent het perkament met twee elkaar kruisende lijnen.

Steertaff: Voor je diensten word je rijk beloond.

Katelijne krijgt twee muntstukken die ze trots en haast jubelend bekijkt. Steertaff neemt haar bij de haren en trekt haar mee naar de uitgang.

Steertaff: Tien stappen vooruit en dan naar rechts draaien en weer tien stappen vooruit. Met gesloten ogen.

Katelijne: En als ik struikel en bij het opstaan niet meer weet waar rechts of links is?

Steertaff: (in haar kont knijpend) Met die mooie lichte beentjes zal je niet struikelen. En voor de Opperduivel staande, zal je met gesloten ogen wachten en horen wat Hij verlangt. Vooruit. En maak een mooi zoen- en zuigmondje. De Opperduivel houdt van zuigmondjes.

Katelijne: Is het soms een Spaanse duivel?

Steertaff duwt haar naar de uitgang. Met gesloten ogen en uitgestoken handen stapt Katelijne af. De duivel volgt haar. Katelijne keert alleen terug.

Katelijne: Opperduivel, waar ben je?

Ze maakt zuigmondjes. Geeraard komt haar tegemoet en trekt haar op het bed. Hij gaat naast haar liggen en hinnikt als een hengst.

TAFEREEL VIER - EEN ZOLDERKAMER

Katelijne ontwaakt en kijkt verward rond. In de deuropening staat Vrouw Hendriks. Als deze ziet dat Katelijne wakker is, roept ze haar man.

Vrouw Hendriks: Bernard. Ze is wakker. Kom eens naar boven.

Katelijne: Waar ben ik hier?

Vrouw Hendriks: Ik ben de vrouw van kleermaker Hendriks. We hebben je op straat gevonden, je bent waarschijnlijk van de honger bewusteloos gevallen. En we hebben je meegebracht. Als je een braaf meisje bent mag je hier blijven. Als kindermisje en hulp in de keuken.

Bernard Hendriks: (binnenkomend) Zo. Je bent wakker. Hihi. *(hij bekijkt haar met een wat ongezonde nieuwsgierigheid)* En je rammelt zeker van de honger?

Katelijne bekijkt hem met open mond.

Katelijne: Jij lijkt op de waard van, van...

Vrouw Hendriks: Kom je uit een herberg? Toch niet uit een of andere vuile kroeg zeker? Van waar kom je?

Katelijne: Uit het land van Luxemburg.

Bernard Hendriks: Het land van Luxemburg. Dat is ver. En hoe ben je hier geraakt? En wat kom je in Antwerpen doen?

Vrouw Hendriks: En die waard?

Katelijne: Ik bedoelde mijn oom, hij heeft een herberg in Scherpenheuvel.

Bernard Hendriks: (met grote twijfel) Een oom.

Katelijne: Ja, een broer van mijn vader. Ik ben met mijn vader naar Scherpenheuvel gekomen. *(met enthousiasme liegend)* En daar heb ik in de keuken van mijn oom gewerkt. Ik kan zelfs bloedworst maken. *(naar Vrouw Hendriks kijkend)* Ik hou ook heel veel van kinderen.

Vrouw Hendriks: Zie je wel, Bernard. Ons Liesebetteke zal er goed door verzorgd worden.

Bernard Hendriks: Sta eens op.

Katelijne stapt uit het bed, wankelt nog een beetje en blijft dan stokstijf staan. Bernard Hendriks bekijkt haar van boven naar onder en van onder naar boven. Zijn vrouw bekijkt hem met achterdocht.

Bernard Hendriks: Kan je ook naaien?

Katelijne: (het hoofd schuddend) Nee. Nog nooit gedaan.

Pater Gerardus: (van achter de scène roepend) Hendriks?

Vrouw Hendriks: O, dat zal pater Gerardus zijn. Ik ga hem halen. *(ze gaat haastig weg)*

Bernard Hendriks: Hihhi. *(rond Katelijne draaiend)* Je zag er een beetje grauw en ziekelijk uit toen je op de Lombaardvest werd gevonden. We hebben pater Gerardus gevraagd eens te komen kijken.

Katelijne: Is hij in het zwart gekleed?

Bernard Hendriks: Nee, nee. In 't bruin. 't Is een minderbroeder. De kerk is hier vlak bij.

Vrouw Hendriks en Pater Gerardus komen op.

Pater Gerardus: Dag Hendriks. Ha, is dat die straatmeid? En hoe heet je?

Katelijne: Kat. Kat. Katelijne.

Pater Gerardus: En hoe nog meer?

Katelijne: Katelijne Janssens.

Vrouw Hendriks: Ze komt uit het land van Luxemburg.

Bernard Hendriks: Ja. Luxemburg. Dat is ver.

Katelijne: Uit Aarlen. En in Maastricht heb ik familie wonen. Tante Soreken. En mijn oom Crispijn woont in Scherpenheuvel.

Pater Gerardus: Scherpenheuvel. Ze zijn daar net begonnen met de bouw van een Onze Lieve Vrouwekerk. Heb je het bedevaartkapelletje bezocht?

Katelijne: Eén keer slechts. Ik moest in de keuken van mijn oom heel hard werken en mocht nooit buiten. Daarom ben ik naar Antwerpen gekomen.

Pater Gerardus: Weggelopen dus.

Bernard Hendriks: Weggelopen.

Katelijne: Ik mocht niet naar het kapelletje gaan.

Pater Gerardus: Bid je wel elke dag tot Onze Lieve Vrouw?

Katelijne: (nog steeds met enthousiasme liegend) Elke dag. Op mijn blote knieën, voor ik slapen ga. En als ik me ongelukkig voel, roep ik zachtjes op de Here Jezus.

Pater Gerardus: En helpt het?

Bernard Hendriks: En helpt het?

Katelijne: Soms. Een beetje.

Pater Gerardus: Ja. Ja. Ja. De here Jezus weet ook wel dat de vrouwen niet altijd met een zuiver geweten voor Hem verschijnen. (*Bernard Hendriks knikt bevestigend*) In deze donkere dagen van Septuagesima drukt de menselijke ellende zeer zwaar op het Heilig Hart van Jezus. En op mijn hart. We naderen Aswoensdag, we leven in een tijd zonder *Alleluia*, zonder *Gloria*, in een tijd van *Laus tibi, Domine*, van *Rex aeternae gloriae*, en alles is in purper gehuld, de stoel, de koorkap, de schouderstoel, purper, alles purper, de kazuifels, de manipels en overal de weerschijn van het purper, op het wierookvat, op de schulp, op de roketten, op de zes waskeersen en op het vat met de tot as verbrande palmtakken. (*dreigend*) Ik wil je op Aswoensdag in de kerk zien, Katelijne, en jij ook, vrouw Hendriks. Terwijl het koor *Exaudi nos* zingt zal ik mijn hoofd met as bestrooien en dan zal ik kijken naar de gelovigen en naar alle boze vrouwen onder deze gelovigen, naar allen die de handen op de borst vouwen en op beide knieën zitten te wachten tot ze de as uit mijn hand op het voorhoofd ontvangen.

Katelijne: (onder de indruk van de dreigende pater) Ik ben geen boze vrouw.

Pater Gerardus: Hoogmoed! Verwaandheid! Alleen nederigheid kan je redden, sukkelmeid.

Bernard Hendriks: (naar de grond wijzend) Nederigheid, meisje, nederigheid...

Pater Gerardus: Wees nederig en luister naar de Heer, heeft de profeet Jeremias geschreven. Hoogmoed leidt naar zonde.

Vrouw Hendriks: Maar pater... het arme kind. Ze beeft van uw woorden.

Pater Gerardus: Ik weet wat ik zeg, vrouw Hendriks. Alle ellende in deze wereld is de prijs die we betalen voor het lichtzinnig gedrag der vrouwen.

Bernard Hendriks: Juist.

Vrouw Hendriks: Maar pater...

Pater Gerardus: Zwijg. Het had zo mooi kunnen zijn. Zo mooi. Zo mooi. Een wereld zonder zwart en purper. In een wereld van wit hadden we geleefd, vol met gezang van *Salutis humanae sator* en *Aeterne Rex Altissime*, en dagelijks hadden we in blijde processie over met bloemen en geurige kruiden bestrooide paden gelopen. Maar wat is er gebeurd? Wat is er gebeurd, Katelijne?

Katelijne: (haast in trance) Ik weet het niet, Geeraard.

Vrouw Hendriks: Pàter Gerardus, Katelijne.

Katelijne: (ontsteld) Ik weet het niet, pater Gerardus.

Pater Gerardus: Je hebt jezelf en de hele mensheid aan de duivel overgeleverd.

Katelijne: (verschrikt) Aan de duivel?

Pater Gerardus: Al de heerlijke vruchten van de aarde mocht je eten; de appelen en de peren, de vijgen en de druiven, de sappigste pruimen, de zoetste abrikozen. *(Bernard Hendriks beaamt knikkend)* Alleen van de boom der kennis van goed en kwaad mocht je niet eten. Onder geen enkel voorwendsel. En die boom was gemakkelijk te herkennen: hij stond los van alle andere bomen, in het midden van het Aards Paradijs. Als een uitdaging.

Bernard Hendriks: (met zijn vinger op Katelijne tikkend) Als een uitdaging.

Katelijne: Waarom toch?

Pater Gerardus: Om de mens de gelegenheid te geven aan de Schepper te laten zien dat hij kon gehoorzamen. Gehoorzaamheid, Katelijne. Nederigheid, Katelijne.

Katelijne: (heftig) 't Is de schuld van de slang.

Pater Gerardus: 't Is de schuld van Eva.

Bernard Hendriks: Juist.

Pater Gerardus: Ja. Ja. Ja. Eva. Zij is het die naar de fleemzoete praatjes van de slang heeft geluisterd, die zich door de slang heeft laten verleiden. Die daardoor de hele mensheid in het verderf heeft gestort. Ken je het verhaal van Job?

Katelijne: Job?

Bernard Hendriks en zijn vrouw proberen haar woordloos te helpen, suggereren puisten op hun huid.

Katelijne: Die man vol puisten en zweren?

Pater Gerardus: Ja. Job heeft zich niet laten verleiden. Op zekere dag is Satan op de deur van God gaan kloppen en hij heeft God uitgedaagd: die Job, hehehe, die kan ik ook verleiden - net zo goed als Eva. En God heeft aan de duivel de toelating gegeven om het te proberen. Omdat de duivel een door God geschapen fatale kracht is om de vrijheidswil van de mensen te toetsen. God wil dat de mens de keuze heeft tussen Goed en Kwaad, tussen God en de Duivel, tussen eeuwig Leven en eeuwig Branden. Ha, de Job. Hij heeft niet toegegeven.

Bernard Hendriks: Nee, nee. Hij heeft niet toegegeven.

Pater Gerardus: Hij heeft de duivel weerstaan. We kunnen zó raden wat er zou gebeurd zijn indien onze Job een Jacoba was geweest.

Katelijne: Als ik God was, dan zou ik, dan zou ik, dan zou ik het been hoog opheffen en hard op de kop van de duivel trappen, zodat hij morsdood op de grond lag en dan hakte ik hem in honderd stukken. En ik kookte er soep van voor de Spanjolen.

Ze zegt het niet alleen, ze doet het ook - maar door het zo hoog opheffen van haar been komt veel verleidelijk vlees bloot. Pater Gerardus kijkt de ogen uit de kop en slaat een kruis. De kleermaker kijkt met wulpse blik en grinnikt.

Vrouw Hendriks: Katelijne toch.

Katelijne: (een beetje onthutst) Ik heb grote honger.

Pater Gerardus: Ik ook. Hendriks, dat kind heeft honger.

Bernard Hendriks: Zal ik wat brood halen?

Pater Gerardus: Brood. En vlees. En wijn.

Vrouw Hendriks: (ontzet) Vlees? En wijn...

Pater Gerardus: En brood. En een beetje rap.

Bernard Hendriks en zijn vrouw aarzelend af.

Pater Gerardus: (met een zucht neerknielend) Er zijn van die momenten dat een mens honger heeft, honger, zo'n verschrikkelijke honger...

Hij kruipt op de knieën in de richting van Katelijne, die wat onthutst maar ook geamuseerd toekijkt.

Pater Gerardus: (de handen naar Katelijne uitstekend) Honger, zo'n worstig en duivels gevoel. *(wanhopig zijn gezicht in de handen verbergend)* Zo'n worstig gevoel, Katelijne.

TAFEREEL VIJF - EEN ZOLDERKAMER

Katelijne slaapt. In de - door maanlicht wat verhelderde - kamer verschijnt Jacomijne. Ze kijkt rond en maakt zachte geluiden om Katelijne te wekken. Katelijne wordt wakker, wrijft de slaap uit de ogen en staart verbaasd naar Jacomijne.

Jacomijne: Ik kom vanwege Geeraard.

Katelijne veert recht en gaat Jacomijne van dichtbij bekijken.

Katelijne: Hoe ben je hier binnen geraakt?

Jacomijne: Door het dakvenster. (*voorzichtig om zich heen tastend*) Verdomme, aan dit beetje maanlicht heb ik niet genoeg. Ze zeggen wel dat ik een heks ben en 's nachts zo goed zie als kat en uil, maar geef me toch maar een kaars. Is er hier ergens een kandelaar?

Katelijne: Dààr.

Jacomijne steekt een dikke kaars aan en kijkt dan naar Katelijne die op haar bed is gaan zitten.

Jacomijne: Zo. Je ziet er precies uit zoals Geeraard je heeft beschreven.

Katelijne: Is hij boos?

Jacomijne: Ruim zes maanden hebben we gezocht. Je was zo geheel en al verdwenen.

Katelijne: De eerste maanden ben ik niet op straat gekomen. Ik heb me in dit huis laten opsluiten. Ik was boos op Geeraard, heel erg boos. Hij bleef ook zo lang weg.

Jacomijne: Je ontvluchting uit de herberg is al lang vergeven. Denk je nog aan Geeraard?

Katelijne: Soms.

Jacomijne: Heb je 't hier naar je zin?

Katelijne: Neen. De eerste weken waren ze een klein beetje vriendelijk. Maar ik werk nooit genoeg voor ze. Ik doe alles verkeerd. Alles te traag. Ik begin te laat en ik hou er te vroeg mee op. En ik ben niet vriendelijk met de kinderen. 't Zijn pestkoppen. Lastige pestkoppen.

Jacomijne: (*zich naast Katelijne op het bed zettend*) Sukkeltje. Daar moet iets aan gedaan worden.

Katelijne: Ik ga niet terug naar de herberg.

Jacomijne: Heb ik al begrepen. Maar dat is voorbij. (*na een poos*) Ik heb er vroeger ook gewerkt.

Katelijne: Jij?

Jacomijne: Ja, ik. *La belleza Jacomina*, noemden ze me. Ik heet Jacomijne. *La belleza Jacomina. La Bella Durmiente d'Amberes.*

Katelijne: Huh. Die taal. Die lilalolataal. Ze praten als bloedhonden met dikke lippen.

Jacomijne: Alleen de kapiteins zijn zo. Ik heb een tijd lang met het legerkamp meegereisd. Ik heb ook een regiment gewone jongens over me heen laten gaan. Ze zijn niet beter en niet slechter dan de boerenpummels van hier.

Katelijne: En toch snijdt Geeraard ze met genoeg de keel over.

Jacomijne: Ja, natuurlijk. Ze moeten maar in Spanje blijven. Aan hun dolken kleeft ons bloed en ons verdriet. Maar de meesten zijn te laf om dat te durven zeggen en om er naar te handelen. Heb jij ooit het ritueel van de ketelmuziek ondergaan?

Katelijne: Nee. Wat is het?

Jacomijne: Ik was veertien en woonde in een dorp dat nu geplunderd en half verbrand in het maanlicht ligt te wenen. Ik was meid bij boer Verschoore en mijn wereld bestond uit koeienuiers, melkemmers en mest. Tot de boer me op een avond kwam overvallen, me openscheurde, me verschrikt naar adem deed happen. Hij was al een half jaar weduwnaar. Het was een verschrikking waarvan ik niets begreep. Hij liet me in pijn en in nattigheid liggen, maar hij kwam de volgende nacht terug en een week later lag ik bij hem in bed. En ik kreeg lekkere beetjes. En ik leefde niet meer tussen mest en uiers van dom kijkende koeien. Ik liep heupwiegend en kontdraaiend op het erf en hoorde gesis van jaloersheid en nijd om me heen. En toen gebeurde het. Op een nacht. Met dertig, met veertig, met vijftig stonden ze rond de hoeve en klopten op potten en pannen. Alle driftkoppen van het dorp deden er aan mee. Volksgericht tegen de zedeloosheid, zei de pastoor. De idioten. Als de Spanjolen er aankomen om te plunderen blijven de ketels staan. De pastoor predikt geduld en gehoorzaamheid aan de door God aangestelde koning van Spanje. In de handen van de boeren jeukt de drang om naar de dorsvlegels te grijpen en er de soldaten morsdood mee neer te slaan. En terwijl ze bezig zijn zouden ze misschien ook wel de pastoor en de andere gatlikkers van de Spanjaarden kunnen aanvallen. Maar dat gebeurt alleen in hun dromen. Ze kroppen de vernederingen op; na elke plundering bijten ze zich de tanden stuk in een poging om hun woede aan banden te leggen. En dan is zo'n nachtje ketelmuziek tegen een losgeslagen weduwnaar en zijn hoerige meid een welgekomen uitlaatklep.

Katelijne: En dan ben je naar Antwerpen gevlucht. En onderweg heb je Geeraard ontmoet die brood en worst aanbood. En bier.

Jacomijne: Neen. Geeraard heb ik pas later leren kennen. In Antwerpen viel ik in de handen van een hoerenwaard, die af en toe het bezoek kreeg van een oude vrouw die ophitsende poeders verkocht. Maar het was een goede vrouw. Op zekere dag heeft ze me geholpen om uit de herberg weg te vluchten. Ik ben bij haar gaan wonen en ze heeft me het geheim der goede en kwade kruiden geleerd en me in verbinding gebracht met Francisco, een Italiaans alchemist op het Noordkasteel. De duivel in persoon, dacht ik, toen ik hem voor het eerst zag. Gehuld in een kapmantel en met een brede hoed op leek hij indrukwekkend. Maar uitgekleeft was het een nietig ventje, een gluisperige rat weliswaar, maar o zo nietig. Daar moet je altijd aan denken, *Katelijne:* prachtige klederen bedekken soms een heel onnozel lijf.

Katelijne: Toch verlang ik naar prachtige klederen. Elk wijf met rijke kleren bekijk ik met afgunst. Ik barst van haat omdat zij heeft wat ik niet krijgen kan.

Jacomijne: Haat is de beste voedingsbodem voor wraak.

Katelijne: Als ik in de keuken een mes in de handen heb, dan verbeeld ik me soms dat ik de handen van Geeraard heb, dat ik de kracht van Geeraard heb. Dat ik het mes omklem en er de keel van die gluisperige Hendriks mee oversnijd, en daarna de keel van zijn wijf en de kelen van de twee kinderen. Maar mijn handen trillen. En ik kan het niet.

Jacomijne: (terwijl ze haar armen rond *Katelijne* slaat) Ik begrijp je, liefje. Ik begrijp je.

Katelijne: Eens ben ik op zoek gegaan naar een stevig touw. Ik wilde er een einde aan maken. Me ophangen.

Jacomijne: Moet je nooit doen. Je bent de enige verliezer, als je het doet. Zolang je leeft heb je mogelijkheden om de verdrukkers in een of andere valkuil te lokken.

Katelijne: Altijd hebben ze mij in smerige keukens laten werken. En in washokken, vol damp en stank. Mijn ogen kunnen er niet tegen.

Jacomijne: Ik heb oogzalf meegebracht.

Katelijne: Van Geeraard?

Jacomijne: Ja.

Ze haalt een potje uit haar rokzak.

Katelijne: Waarom komt Geeraard niet zelf? Hij heeft me in de steek gelaten.

Jacomijne geeft het zalfpotje aan Katelijne.

Katelijne: Die goede Geeraard-zalf. Ik heb ze gemist.

Katelijne opent het potje, ruikt er aan en strijkt haar ogen overvloedig in.

Jacomijne: Niet zo veel, niet zo veel. Alleen het puntje van de vinger in de zalf steken. Dat volstaat. Je moet er heel zuinig op zijn. (*na een poos*) Ik heb nog andere middeltjes voor jou.

Katelijne: Welke middeltjes?

Jacomijne: Messen.

Katelijne: Messen?

Jacomijne: Iets dat messen vervangt. Witte poeiertjes en zwarte poeiertjes. Poeiertjes van haat. Poeiertjes die het onrecht wreken. Geeraard wil dat je ze gebruikt.

Ze haalt allerlei flesjes uit haar rokzak en steekt ze een voor een omhoog.

Jacomijne: Ik zal je de kruiden leren kennen, Katelijne, deze heerlijke strijdmiddelen van armen en weerlozen, van verdrukten, deze vervulling van onze zucht naar wraak. Kijk. Dit is gemaakt van de zaden van de doornappel. Je vindt de plant op onbebouwde akkers, naast mesthopen. Kijk. Bilzekruid, het zwarte dolkruid. Het groeit langs elke weg, langs elke gracht, op de kerkhoven ook, waar de wortels zich aan de lijken hebben gevoed en daardoor een nog grotere kracht aan de planten hebben gegeven. En je kan er nog meer magische kracht aan geven als je de bladeren vóór het drogen besprenkelt met het vocht en het bloed dat uit je buik druppelt en met de fijngeknepen hersenen van een zwarte kat. Ik zal het je allemaal leren.

Katelijne: Sterven ze er aan?

Jacomijne: Niet altijd. Het kan. Soms is het belangrijker dat ze blijven leven, dat ze lijden. Dat ze een kwade arm of een kwaad been krijgen, een puistig vel, een gezwollen kop, dat hun mond verdroogt, hun tong verlamt, dat ze het gevoel hebben te zullen stikken, of dat ze onrustig worden, als opgesloten honden heen en weer lopen en de kop tegen de muur slaan van wanhoop. Kijk, dit hier.

Katelijne neemt het flesje, kijkt er naar.

Jacomijne: Het volstaat dit poeder in hun handschoenen te schudden. In hun hemden, in hun schoenen. Hun huid zal het poeder opslorpen en ze zullen er ziek van worden. En dit. Kijk.

Katelijne: Het ziet er uit als snoep.

Jacomijne: Geef het aan de kinderen. Leg het tussen de echte snoep. Het heeft geen slechte smaak; er zijn zoete kruiden in vermengd, het is van echte snoep niet te onderscheiden. Maar de kinderen zullen er lastig en ziek van worden; al wat ze eten zullen ze weer uitbraken, elke vloer van het huis zal met hun strontvocht bevuild worden.

Katelijne: Hehehe.

Jacomijne: Kijk eens.

Ze haalt een mooie, rode appel uit haar rokzak.

Jacomijne: Een appel der liefde, een product van mijn Italiaan. Maakt zowel man als vrouw dol van drift. Begrijp je wat ik bedoel?

Ze staat recht en tekent obscene gebaren met haar lichaam. Katelijne schatert het uit.

Katelijne: Ik laat er het wijf van de kleermaker in bijten.

Ze lacht hysterisch, pakt Jacomijne vast en ze beginnen wulps te dansen. Men hoort roepen.

Katelijne: Ssst.

Vrouw Hendriks: (achter de schermen) Katelijne.

Katelijne: Dat Hendriks-wijf is wakker geworden.

Jacomijne: Ze mag me hier niet zien.

Jacomijne grabbelt alle flesjes en de appel bijeen en verbergt zich onder het bed. Katelijne gaat op het bed zitten. Vrouw Hendriks komt - met een kaars in de hand - binnen.

Vrouw Hendriks: Wat betekent al dat lawaai?

Katelijne: Welk lawaai?

Vrouw Hendriks: Doe niet onnozel.

Katelijne: Ik denk dat ik gedroomd heb. *(tegen haar hoofd kloppend)* Mala, fala, sunt visla boris. Nee. Bonis.

Vrouw Hendriks: Doe niet onnozel. Of je blijft hier geen dag langer in huis.

Katelijne: Ja, mevrouw. Zeker, mevrouw. Ik zal het niet meer doen, mevrouw. Ik zal braaf en gediensstig zijn, mevrouw. Ik zal onderdanig zijn, mevrouw.

Vrouw Hendriks: Kruip in je bed en zwijg.

Katelijne: Ja, mevrouw.

Vrouw Hendriks verlaat de slaapkamer. Achter haar rug steekt Katelijne haar tong uit en trekt vieze smoelen.

TAFEREEL ZES - EEN ZOLDERKAMER

Katelijne ligt op een tafel. Haar met repen lijnwaad stevig gebonden lichaam schokt op en neer. Pater Gerardus bestrooit haar lichaam met zout en maakt kruistekens. Op de achtergrond staat een boze Vrouw Hendriks.

Pater Gerardus: Ze is al wat rustiger. Zout doet wonderen, vrouw Hendriks. De duivel is bang van zout.

Vrouw Hendriks: Ze moet hier weg. Er zijn de laatste dagen té rare dingen gebeurd.

Pater Gerardus: Ik zàl al haar duivels uitdrijven, vrouw Hendriks. Eens dat Satan haar verlaten heeft, zal ze weer kalm zijn.

Vrouw Hendriks: Met of zonder duivel, ze moet hier weg.

Pater Gerardus: Ik begrijp het, vrouw Hendriks. Ze kan best een tijd in het Dulhuys wonen. Ik heb de nonnetjes al verwittigd. Als ze tot rust gekomen is kan ze er in de keuken werken.

Katelijne: Ik haat keukens.

Pater Gerardus: Ha, het gaat beter. Ze begint weer te praten.

Katelijne wil rechkomen, maar voelt dat ze zich bijna niet kan bewegen. Ze begint hysterisch te krijsen. De pater buigt zich over haar.

Katelijne: Pater Gerardus. Pater, help me. De duivels hebben me vast. Ze hebben me vast. Aan armen en benen, overal. Ze laten me niet los.

Pater Gerardus: Neen, neen. Ik heb je met zout en met kruistekens bestrooid. De duivel is weg. Maar je bent nog vastgebonden met repen lijnwaad uit de linnenkast van vrouw Hendriks.

Katelijne: Vastgebonden? Waarom?

Pater Gerardus: Omdat je heel wild geworden was.

Vrouw Hendriks: Zes teljoren heb je naar onze hoofden gegooid. Twee zitbanken heb je vernield. De pap op tafel uitgegoten.

Pater Gerardus: Ssst.

Vrouw Hendriks: En de hele buurt overhoop geschreeuwd.

Pater Gerardus: Ssst. Allemaal voorbij, Katelijne.

Katelijne: Ze liegt.

Vrouw Hendriks: Wat?

Katelijne: Je liegt.

Vrouw Hendriks: En wat heb je de kinderen aangedaan? Ze zijn ziek geworden. En ik heb me moe en lam gevoeld. Dagen lang. Ik ben er nog niet goed van.

Katelijne: Ik heb geen pap op de tafel gegoten. Niet met teljoren gegooïd.

Vrouw Hendriks: Je gaat hier weg. Vandaag nog.

Pater Gerardus: Ik zal je naar een groot huis brengen, waar brave nonnetjes voor je zullen zorgen.

Katelijne: Ik heb geen pap op de tafel gegoten.

Vrouw Hendriks: Je hebt de pap op de tafel uitgegoten. En je gaat hier weg. Hoor je dat, pater, ze gaat hier weg.

Vrouw Hendriks verlaat woedend de slaapkamer.

Katelijne: Misschien heeft de duivel die pap wel uitgegoten. Ik heb van hem gedroomd.

Pater Gerardus: Hoe zag hij er uit?

Katelijne: Hij was in het zwart gekleed. En hij had twee gezichten. Een van voor en een van achter.

Pater Gerardus: En wat deed hij?

Katelijne: Hij sleepte me bij de haren voort. Hij ... hij... Pater, maak me los. Ik kan niet laten zien wat de duivel deed als ik hier gebonden op tafel blijf liggen.

Pater Gerardus: Heeft de duivel je een zacht kussen beloofd?

Hij begint Katelijne langzaam uit de windsels te verlossen.

Katelijne: Neen. Hij stak zijn vinger in mijn kont, duwde me omhoog en smeed me dan in een hoge boom. Ik kon me nog net aan een tak vastklampen. En vlak naast me, op een andere tak, zat een dikke pad Spaanse geluiden te maken.

Pater Gerardus: Spàånse geluiden?

Katelijne: Smak-smak-geluiden. Vettige zuigsmoelen, een mengeling van speeksel en olie op mijn tepels.

Pater Gerardus: Zat de pad op je b-b-borsten?

Katelijne: (verward) Ah nee, dat was een andere keer. De pad zat op de andere tak, ze bekeek me en pinkte. Maar beneden stond de zwarte duivel met een perkament te zwaaien. Pact tekenen, riep hij, pact tekenen.

Pater Gerardus: Heb je getekend?

Katelijne: Neen. Ik weigerde. En toen werd de duivel vreselijk boos. Hij pakte de boom vast en schudde er aan. Ik werd heen en weer gezwiept. En plots stak er een warme wind op, er kwamen vlammen uit de lucht die mijn hemd van het lijf brandden. En de duivel schudde maar aan de boom. En mijn handen werden moe. En van op de andere tak blies de pad een ijskoude wind op mijn blote lijf.

Pater Gerardus: Was je helemaal b-b-bloot?

Katelijne: Ja. Ijskoud en bloot. En toen kon ik de tak niet meer houden. Ik viel. In het gras, vlak voor de poten van de duivel.

Pater Gerardus: En hij had bokkenpoten.

Katelijne: Ja. En de duivel pakte me vast.

Pater Gerardus: Waar?

Katelijne: Aan mijn schouder.

Pater Gerardus: Aan je b-b-borsten?

Katelijne: Aan mijn schouder. En dan sloeg hij zijn klauwen rond mijn nek. En hij dreigde mijn nek te breken. Zo duwde hij.

Katelijne pakt de pater bij de nek en duwt er op tot hij naar adem snakt.

Katelijne: Teken en, zei hij. Pact tekenen.

Pater Gerardus: Heb je getekend?

Katelijne: Neen. Er kwam een tweede duivel te voorschijn en die tweede schopte de eerste op het tweede gezicht. En meteen veranderde de eerste duivel in een wolf, die weg liep, de staart tussen de benen. En ik dacht: haha, die tweede duivel, die Moonecras, die ziet er een stuk beter uit dan de eerste, die zal me wel een nieuw hemd geven en me de weg naar kleermaker Hendriks wijzen. Maar ik had geen geluk.

Pater Gerardus: Wat deed hij?

Katelijne: Hij greep me bij de haren en sleepte me naar zijn bed.

Pater Gerardus: En dan?

Katelijne: Er rolden Spaanse vloeken uit zijn smoel. Hij sloeg me in het gezicht en kwam bij me op bed liggen.

Pater Gerardus: En dan?

Katelijne: Ik duwde hem weg.

Pater Gerardus: En lukte het?

Katelijne: Neen.

Pater Gerardus: Hij lag dus naast je op het bed.

Katelijne: Ja.

Pater Gerardus: Wat deed hij met je?

Katelijne: Hij, hij, hij pakte me vast. We vochten.

Pater Gerardus: Wat pakte hij vast?

Katelijne: Mijn kin.

Pater Gerardus: Een duivel pakt toch meer vast dan een kin?

Katelijne: Meestal wel.

Pater Gerardus: Wat pakte hij dan vast?

Katelijne: Mijn handen. Mijn rug.

Pater Gerardus: Je b-b-borsten. Je b-b-buik.

Katelijne: Hohoho. Hij wilde wel, hij wilde wel...

Pater Gerardus: Natuurlijk. Als ik de duivel was zou ik het ook willen.

Katelijne: Maar ik dacht plots aan de tijd toen ik zes of zeven jaar was. En ik zag me met moeder voor het wegkapelletje staan, met een bosje blauwe veldbloemen die ik aan de voeten van de Moeder Gods zou neerleggen.

Pater Gerardus: En dan?

Katelijne: Ik riep: O Heilige Maria, Moeder Gods, help me, help me, help me. En plots was de duivel verdwenen.

Pater Gerardus: *(het zweet van zijn voorhoofd vegend en opgelucht zuchtend)* God zij dank.

Katelijne: En ik liep naar huis. Terwijl ik liep, viel mijn hemd uit de hemel, en ik was weer aangekleed. De stadspoort was reeds gesloten, maar ik kroop er over en liep de stad in, recht naar de Minderbroedersrui, naar het huis van kleermaker Hendriks. Het huis was gesloten. Ik keek omhoog en zocht een plaats waar ik tegen de gevel omhoog zou kunnen klimmen. En op dat ogenblik kwamen ze terug.

Pater Gerardus: Ze kwamen terug.

Katelijne: Ik voelde een vinger in mijn kont en ik werd omhoog gestoken, tot bij het dakvenster. En aan het dakvenster stond de tweede duivel. Hij pakte me vast en sleurde me de slaapkamer binnen. En dan... en dan...

Pater Gerardus: En dan?

Katelijne: Ik voelde een gekronkel onder mijn hemd. Ik trok mijn hemd omhoog en zag, en zag...

Pater Gerardus: De duivel?

Katelijne: Twee slangen in mijn heimelijke haren. En ze kropen naar binnen. Ik voelde ze kronkelen in mijn buik. Ik schudde en beefde. En ik heb gegild. Gegild. Gegild.

Pater Gerardus: En zonder dat je 't wist heb je dan met schotels en teljoren gegoid.

Katelijne: O ja?

Pater Gerardus: Voel je de slangen nog?

Katelijne: Nee.

Pater Gerardus: Ik heb deze duivels verjaagd. Ik heb ze met zout bestrooid. Ik heb ze met kruistekens en met heilige formules uit je lichaam verdreven. Maar... ze zouden kunnen terugkeren, Katelijne. Daarom is het beter dat je een tijd tussen de nonnetjes gaat leven, in een groot huis waar elk uur van de dag gebeden wordt. Kom, we maken je korf klaar. Heb je veel persoonlijke spullen?

Katelijne: Ah nee.

Ze haalt de korf uit een hoek van de kamer en laat haar spullen zien.

Katelijne: Twee vingerhoeden. Een voorschoot. Een hemd. Twee vierkante lapen lijnwaad. Een paar spelden.

Pater Gerardus: (enthousiast) En drie appels. Twee bruine en één rode. Hoho. Wat een mooie appel.

Hij laat Jacomijne's toverappel zien.

Pater Gerardus: (verlekkerd) Er naar kijken maakt me dorstig.

Katelijne: (grinnikend) Je krijgt hem.

Pater Gerardus: Ja? Zelfs de kleinste gift wordt door de Kerk met dank aanvaard.

Hij bijt gulzig in de appel.

Pater Gerardus: Hehe.

Katelijne: Is hij lekker?

Pater Gerardus: Hij is zoet. Sappig en zoet. Hij is lekker. Bijt eens.

Katelijne: (de appel handig ontwijkend) Neenee. Hij is van jou.

Pater Gerardus: (vrolijk) Omgekeerd Aards Paradijs. Ik ben Adam. Ik heb de appel geplukt en ik verleid Eva. Kom, Evake, kom. Bijt eens.

Katelijne bijt een heel klein stukje af en lacht onstuimig.

Pater Gerardus: Jij klein meisje zijn, met kleine tandjes. Ik Adam zijn, ik grote tanden hebben. Hap, hap, hap. Drie grote beten. Appel bijna op.

Hij wandelt opgewonden op en neer, wringt wanhopig de handen en betast zijn buik.

Pater Gerardus: Jij kip zijn, ik naar kippenhok komen en kip vastpakken en kip met vurige liefde beminnen. Kom kippetje, kom, Maria-Magdalena, vurige liefde, kom, kom.

Hij krijgt het warm, zwijmelt, legt zich dan op de tafel, wriemelt als een op de rug liggende kever en stoot hartverscheurende kreten uit. Vrouw Hendriks komt kijken en begint ook hysterisch te schreeuwen. Katelijne bedekt de oren, steekt de tong uit, maar bekijkt dan schaterlachend de wriemelende pater.

P A U Z E

TAFEREEL ZEVEN - EEN BOSWEG

Katelijne zit verslagen en grienend op een stronk. Haar klederen zijn gescheurd, haar haren zijn in de war, ze heeft een blauw oog en haar linkerbeen bloedt. Haar korf ligt omgekeerd naast haar, haar spullen liggen verspreid op de grond. Terwijl ze haar korf weer vult begint ze in zichzelf te praten. Ze zalft haar bloedend been en windt er een reep linnen rond. Haar stemming evolueert van opstandigheid naar melancholie, soms doorspekt met een wat narachtige vrolijkheid.

Katelijne: Ze hebben het vel van mijn been gestampt. Met de klompen op mijn kop geklopt. Geschopt. Uit Antwerpen verjaagd. (*imiteert*) "Waag het niet hier nog ooit terug te komen. Vuile toverheks". Terugkomen? Ik wou dat ik er nooit geweest was.

Ze kijkt om en maakt een vuist naar het onzichtbare Antwerpen.

Katelijne: Stad van hoeren en van boeven, van Spaanse stekelventen. (*schreeuwend*) Hoerenstad.

Ze kijkt omhoog.

Katelijne: Wolken van herfst en naderende winter boven mij. En waar gaan ze heen? Naar Aarlen, naar Aalst? Of komen jullie van Aalst? Ja? Komen jullie van Geeraard? Weten jullie waar hij is? 't Was herfst als ik hem voor het laatst zag, en nu is het weer eens herfst en nog steeds is er onzekerheid. Jacomijne heeft niets gezegd. Als ik er naar vroeg pakte ze me alleen maar vast, en zoende me. Een heel dun zoentje op het voorhoofd, haar warme handen tegen mijn oren gedrukt.

Ze demonstreert het zoentje op haar korf.

Katelijne: Ik denk dat Geeraard dood is. En dat Jacomijne het weet, maar het niet zeggen wil. Als een arme rat in een Spaanse val getrapt, en dan gemarteld en verscheurd, op de tanden bijtend, zich voedend aan haat, het beeld van zijn vermoorde moeder voor ogen, het beeld van de smeulende hoeven voor ogen. Of leeft hij nog? Ergens verscholen in een bos, met een andere Katelijne, een die zwanger werd van hem en kinderen heeft gebaard. *Mijn* buik is dood, is begroeid met Spaans mos. Voor zegen zal hij nooit geopend worden. Ik heb ook verzaakt aan de droom ooit een Jacomijne te kunnen zijn, het bed van een rijke weduwnaar te delen, gehuld te worden in geurig en zacht fluweel. Ergens onderdak hebben en niet meer weten wat honger is en verlost zijn van keukens vol rook en van washokken vol damp.

Hoe zou het geweest zijn als er een Geeraard zonder Spanjaarden was geweest? Als in het rustig-stille bos de liefde had gebloeid, als mijn handen hadden gegeurd naar zongedroogde kruiden, als ik meer goede dan kwade kruiden had leren kennen, als de mensen tot mij waren gekomen om redding te zoeken, om zalven te halen die hun wonden genazen, kruiden die krampen stilden en de kwade koortsen verjaagden?

Wat is goed en wat is kwaad? Kwaad dat kwaad bestrijdt is goed, hebben Geeraard en Jacomijne gezegd. Honger is een kwaad. Daarom is gestolen brood lekker en gestolen wijn smaakt zoeter dan gelijk welke andere wijn. Van hard werken wordt de arme niet rijk. Alleen de rijke wordt er rijker van. Als God mij gaf wat ik nodig heb, zou ik hem beter kunnen dienen, heb ik eens aan de pastoor van het Dulhuys gezegd. En hij werd boos. Brave zielen zorgen er voor dat je hier onderdak en eten hebt, zei hij. Wat heb je méér nodig? En ik zei: (*ze praat nu met gesloten ogen*) ik wil een lang wit kleed, een warme mantel, ik wil gewassen worden met rozenwater, ik wil ogen zonder pijn, een schamelheid zonder mos, vers brood, schuimend bier en een geurige ham om in te bijten. En soms wil ik gewoon lui zijn en slapen.

Terwijl ze met gesloten ogen zat te praten is Janneke Rijckaert opgekomen. Hij blijft staan en bekijkt Katelijne.

Janneke Rijckaert: Luiheid is het oorkussen van de duivel, zegt de volksmond. Is het de duivel die je zo'n pak rammel heeft gegeven?

Katelijne: Ik ben uit een boom gevallen.

Janneke Rijckaert: Aha, appeltjes pikken.

Katelijne: Appeltjes zijn lekker en ze stillen de honger. Wie ben jij?

Janneke Rijckaert: (*terwijl hij naast Katelijne gaat zitten*) Janneke Rijckaert. Ik ben de opperknecht van mijnheer Van Battenbroeck.

Katelijne: Van Battenbroeck. Nooit van gehoord.

Janneke Rijckaert: Hij woont in Mechelen. Kom je niet mee? Mechelen is een leuke stad. Misschien kan je wel meid van mevrouw Van Battenbroeck worden. Ik zal je aanbevelen.

Katelijne: Ik zou liever naar Aalst gaan. Mijn vriend Geeraard heeft er gewoond.

Janneke Rijckaert: Aalst? De kamenierster van mevrouw Van Battenbroeck komt uit Aalst. Oninteressante stad, zegt ze.

Katelijne: Komt ze uit Aalst? Ik wil met haar praten. (*opzij*) Misschien weet zij waar Geeraard is. (*gedecideerd*) Ik ga mee. Is Mechelen ver?

Janneke Rijckaert: Nee. Je kan met de koets meerijden.

Katelijne: Heb je een koets? Wat kwam je dan in het bos doen?

Janneke Rijckaert: Plasje maken. (*haar kleed omhoogduwend*) En mooie meiden zoeken.

Katelijne: Raak me niet aan. Je stinkt. Je hebt te diep in een Spaanse wijnkruik gekeken.

Janneke Rijckaert: We hebben vier vaten wijn in Antwerpen gehaald. Mijnheer Van Battenbroeck heeft een goede wijnkelder.

Katelijne: Is hij een rijke weduwnaar?

Janneke Rijckaert: Weduwnaar? Zijn wijf ziet er gezond en wel uit. En als elke ouwe bok lust hij wel eens een groen blaadje. Jij ziet er ook nog lekker groen uit. Ondanks dat blauwe oog en al die schrammen. (*hij duwt nog eens haar kleed omhoog*) Je hebt mooie beentjes.

Katelijne: Hehehe.

Janneke Rijckaert: Heb je nog meer moois?

Katelijne: (*haar vuil kleed naar omlaag trekkend*) Ik heb géén mooi kleed.

Janneke Rijckaert: Wil je een mooi kleed?

Katelijne: Ja.

Janneke Rijckaert: Krijg je van mij.

Katelijne: Ja?

Janneke Rijckaert: Ja. In ruil voor een tortelspelletje in het bos. (*haar betastend*) Een minne-pinne-minnespelletje.

Katelijne: Eerst kleed krijgen.

Janneke Rijckaert: Krijg je in Mechelen. (*haar betastend*) Ik krijg er meer en meer zin in.

Katelijne: Zin in wat?

Janneke Rijckaert: Dat weet je maar al te goed. Jouw lipjes verraden dat je een lekker zuigmondje hebt. En daar zal wel een lekker tongetje in zitten.

Katelijne: (*hem nors bekiijkend*) Ik heb zin in een klééd. Een mooi, zacht, wit kleed.

Janneke Rijckaert: Krijg je toch. Als je een braaf vrouwtje voor me bent.

Katelijne: En als ik dat niet ben?

Janneke Rijckaert: Dan lever ik je over aan de schout. Hij is een goede vriend van mijnheer Van Battenbroeck.

Katelijne: Ik hou niet van schouten.

Janneke Rijckaert: En de schout houdt niet van vrouwen. Hij lust ze alleen ge-roosterd.

Katelijne grijpt haar korf. Janneke Rijckaert staat recht en wacht.

Katelijne: (recht staand) Ah. Oh. Oh. Stijf en stram ben ik.

Janneke Rijckaert: Ik zal dat wel verzachten.

Janneke Rijckaert masseert Katelijne's rug en klopt op haar kont. Ze maakt grimassen.

Janneke Rijckaert: Langs hier. De koetsier zal barsten van jaloersheid als hij ziet welke mooie meid ik uit het bos heb meegebracht.

Katelijne: Hehe.

Ze gaan af.

TAFEREEL ACHT - EEN ZOLDERKAMER

De kamenierster Anna staat op de uitkijk. Ze roept Katelijne in haar kamer. Katelijne ziet er wat vervuild uit, ze draagt klompen en een dienstmeidenvoorschoot. Ze bekijkt de kamenierster met wantrouwen en blijft in de deuropening staan.

Anna: Kom toch binnen.

Katelijne: Ik heb er geen zin in.

Anna: Je weet toch wie ik ben?

Katelijne: Jaja. Je bent de parademeid die mevrouw Van Battenbroeck's haren kamt, haar aankleedt en haar in de koets begeleidt.

Anna: Juist. Ik heet Anna.

Katelijne: Ik moet het niet weten.

Anna: Waarom niet? Ik zou je graag beter leren kennen. Je ziet er een pienter vrouwtje uit, Katelijne. Kom toch binnen.

Katelijne: Waarom zou ik?

Anna: Ik moet je iets vragen. Hoe lang woon je al in Mechelen?

Katelijne: (onverschillig, de schouders ophalend) 't Was herfst als ik hier aankwam.

Anna: Maar je hebt ook nog op andere plaatsen gewerkt? Ik hoorde dat Janneke Rijckaert je uit Antwerpen heeft meegebracht.

Katelijne: Ik was graag begijn geworden. Maar 't is er niet van gekomen. Janneke Rijckaert was er niet voor te vinden. De prutsvent.

Anna: Ja, een prutser is hij wel. Hij heeft het met mij ook geprobeerd.

Katelijne: (ongelovig) Met jou?

Anna: Ja. Kom toch binnen, Katelijne.

Ze trekt de nog iets tegenstribbelende Katelijne naar binnen en doet de deur dicht. Katelijne gaat voor het venster staan. Ze kijkt naar buiten.

Anna: Is er iets te zien?

Katelijne: Die schone meneer Van Battenbroeck op zijn paard. Is het waar dat hij eigenlijk gewoon Jan heet? En dat zijn vrouw Katelijne heet, zoals ik?

Anna: Niet helemaal. Mevrouw heet Katharina d'Ostrel, vrouwe van Baillescourt en Lière. Ze is de dochter van een zeer groot heer, Heer Filips van Drieval, naar wie deze woning is genaamd. En onze meester is heer van Rommerswael, van Battenbroeck, Ierzeke, Lodyck en Zwijvegem. 't Is een heel belangrijk heer. In 1622 heeft hij in de rouwstoet van hertog Albrecht de Mechelse stadsvlag gedragen.

Katelijne: (met wat spot) Wat jij toch allemaal weet. Je voorgangster was dommer.

Anna: Ik heb gehoord dat je ruzie met haar had. En dat haar vertrek iets met die ruzie te maken had. Zodat ik het - onrechtstreeks - aan jou te danken heb dat ik hier in dienst kon komen.

Katelijne: Hehehe.

Anna: Was het een grote ruzie?

Katelijne: Nee. Je voorgangster was afkomstig van Aalst. En dààr heeft ook mijn jeugdvriend gewoond. Maar ze wou er niets over vertellen. Over gespuis wilde ze niet praten, zei ze. En toen heb ik een hoop verwensingen naar haar dikke kop geslingerd.

Anna: Verwensingen?

Katelijne: Vergeet het. Ik wil er niet over praten.

Anna: Lust je appels?

Katelijne: Appels?

Anna haalt een mooie rode appel uit een fruitmandje. Hij lijkt op de gifappel van Jacomijne.

Katelijne: Au. Au. Waar heb je die gehaald?

Anna: Hij komt uit de boomgaard van onze meester. Ik kreeg hem van mevrouw.

Katelijne bekijkt de appel, ruikt er aan, schudt dan het hoofd.

Anna: Denk je dat hij niet lekker is?

Katelijne: Ik wil hem niet.

Anna: Dan bijt ik er zelf in.

Ze bijt, eet, laat het binnenste van de appel aan Katelijne zien en bijt verder. Katelijne bekijkt alles met wantrouwen.

Anna: Waarom kijk je zo naar die appel?

Katelijne: Hij doet me denken aan een Italiaan.

Anna: Heb je een Italiaan gekend? Hier in Mechelen?

Katelijne: In Antwerpen. (*pochend*) Een sinjeur, een chique sinjeur. Hij woonde op het Noordkasteel.

Anna: Ik wist het, ik voelde het dat jij een heel bijzonder vrouwtje bent. Van uit mijn kamer heb ik af en toe naar je gekeken, terwijl je beneden over het erf liep en kruiden plukte die rond de mesthoop groeien.

Katelijne kijkt verontrust op.

Anna: Soms gaf je de kruiden aan de dieren. Ik vind het mooi van je dat je zo van dieren houdt.

Katelijne: Van dieren houden is soms gemakkelijker dan van mensen houden.

Anna: Er zijn de laatste tijd veel dieren ziek geworden. Het paard van onze meester...

Katelijne: Hij heeft al een nieuw paard.

Anna: Is het waar dat je met stenen naar het paard gooide?

Katelijne: (*kwaad*) Neen!

Anna: En dan die arme jachthonden - zo ziek.

Katelijne: Jachthonden? Loebassen. Spaanse bloedbekken. Hazenmoordenaars.

Anna: Als je ze genezen had, dan zou onze meester je misschien wel tot eerste meid benoemd hebben.

Katelijne: Eerste meid. Eerste speelbal zeker. Of ben jij dat al?

Anna: (*geërgerd, maar de vraag negerend*) Had je de honden kunnen genezen?

Katelijne: Neen.

Anna: Vrouwen als jij kunnen dat.

Katelijne gaat vlak bij Anna staan. Een lange, pijnlijke stilte van elkaar beloeren.

Katelijne: Jij rare praat praten, jij. Jij mij doen denken aan Jacomijne.

Anna: Jacomijne. Is zeker een toverheks.

Katelijne: Toverheks, toverheks. Ze is niet meer toverheks dan jij en ik.

Anna: Goed gezien, Katelijne. Ik kan net zo goed stoten als jij.

Kateljne: Stoten?

Anna: Bij het verlaten van de Kapucijnenkerk heb je een begijntje gestoten.

Kateljne: Wie, ik? Ze kwam voor mijn voeten lopen en ik struikelde bijna. Ik ben gewoon tegen haar schouder gevallen.

Anna stoot Katelijne, die verontrust wijkt.

Anna: Ik kan stoten, en jij ook. Toverheksen herkennen elkaar.

Kateljne: 'k Moet er niets van hebben.

Anna: Je moet me terugstoten. Dan wordt de magische kracht van mijn stoot te niet gedaan.

Kateljne: 'k Moet er niets van hebben.

Anna: Je moet me terugstoten.

Kateljne aarzelt. In een pijnlijke stilte bekijken de twee vrouwen elkaar.

Anna: Vooruit.

Kateljne stoot haar. Anna geeft haar een zoen op het hoofd.

Anna: We mogen voor elkaar geen geheimen hebben.

Kateljne: Ah, jij met je rare praat. Ik wil hier weg. Ik ga naar mijn kamer.

Anna: Ik ben vorige nacht op je kamer geweest. Maar je was er niet.

Kateljne: Was ik er niet? Wanneer?

Anna: Vorige nacht.

Kateljne: Kan niet. Waarom wou je me zien?

Anna: Ik wou je raad vragen. Ik wou weten wat ik moet doen om mevrouw Van Battenbroeck ziek te maken.

Kateljne: Wil je dat?

Anna: Even sterk als jij dat wilt. Zullen we een wassen pop maken en er met spelden in prikken? Of haar mooiste mantel betoveren?

Ze laat een mooie mantel zien.

Katelijne: Is dat de mantel van dat Battenbroeck-wijf?

Anna knikt.

Katelijne: Hehehe. Ik trek hem aan.

Anna: Is hij dan betoverd?

Katelijne: (voor zich uit starend) Ik wou dat dat waar was.

Ze hult zich in de veel te grote mantel, schopt haar klompen uit en draaft - haast kinderlijk blij - op en neer in de kamer.

Anna: Is de mantel nu betoverd?

Katelijne: Ah nee. Er zijn toverpoedertjes die je in de mantel kan strooien. Of in het ondergoed van het Battenbroeck-wijf.

Anna: Heb je die poeders?

Katelijne: Neen. Vraagt ze aan de duivel als je een heks bent.

Anna: De duivel... heb je hem ontmoet?

Katelijne: (nog steeds speels in de mantel rondlopend) Als ik zelf had, dan zou ik je nu zalven tot de duivel hier in vuur en vlam voor je stond. Op het voorhoofd, onder de oksels, op de rug, en op je verdoemde heimelijkheid, waar de duivel als een slang naar binnen kruipt, zodat je hem binnen in je buik voelt kronkelen, kronkelen, kronkelen...

Anna slaat een gil, wankelt en valt - een flauwte nabij - op het bed. Er wordt zeer luid en brutaal op de deur gebonsd. De schout en de beul komen binnen; de beul grijpt Katelijne vast, trekt haar uit de mantel en bindt haar aan handen en voeten. Anna richt zich op.

Anna: Heb ik het goed gedaan, heer schout?

De schout gooit een muntstuk in haar schoot, maar gunt haar geen blik. Hij gaat in de deuropening staan en wacht op de beul.

Katelijne: (naar Anna spuwend) Hoerenteef. Smerige valse hoerenteef.

De beul sleurt Katelijne naar buiten. Men hoort haar nog enkele keren "Hoerenteef, smerige valse hoerenteef" roepen. Anna zit op het bed. Ze slaat de handen voor het gezicht en weent.

Anna: Ik had het niet moeten doen. Niet moeten doen.

TAFEREEL NEGEN - GEVANGENIS (VERHOORZAAL)

De klerk zit aan zijn schrijftafel. Vrouw Hendriks komt (een beetje mankend en verouderd) naar binnen. De schout volgt haar. Hij gaat zitten, doet teken aan Vrouw Hendriks om ook te gaan zitten en snuffelt in zijn papieren. Tijdens de ondervraging neemt de klerk nota's. De schout spreekt een met Brussels accent doorspekte taal.

Schout: Gij zijt Vrouw Hendriks, de vrouw van Bernard Hendriks, kleermaker.

Vrouw Hendriks: Ja, mijnheer de schout.

Schout: En gij woont?

Vrouw Hendriks: In Antwerpen, mijnheer de schout. Op de Minderbroedersrui, vlak naast de barbier.

Schout: En gij hebt gekend, een zekere Katelijne Janssens. Wanneer was dat?

Vrouw Hendriks: Lang geleden, mijnheer de schout, heel lang geleden. 'k Weet niet meer hoe lang.

Schout: Hoe hebt gij haar leren kennen?

Vrouw Hendriks: 'k Heb er veel slaag voor gekregen, mijnheer de schout. Mijn Bernard was razend kwaad. Ik heb afgezien, mijnheer de schout, veel afgezien. Ziekten en tegenslagen en mijn Bernard altijd kwaad. En slaan en stampen. Vroeger deed hij dat niet, maar door die Katelijne, die heks...

Schout: Hoe hebt gij haar leren kennen?

Vrouw Hendriks: 'k Heb ze van de straat opgeraapt, mijnheer de schout. Ik had twee kinderen en kon een goede meid gebruiken. Voor wat kost en inwoon, dacht ik. En nadien hebben we vernomen dat ze uit een hoerenkot was weggelopen. 'k Had het moeten zien. Ik had het moeten zien. Maar Bernard had het ook moeten zien. Maar in het vinden van uitvluchten is hij sterk. Kleermakers naaien en tijdens het naaien kijken ze niet op, zegt hij.

Schout: Wanneer hebt gij Katelijne Janssens beginnen verdenken?

Vrouw Hendriks: Dat weet ik niet meer. Ik heb geprobeerd er een deugdzaam meisje van te maken. Ik heb zelfs de hulp van een pater ingeroepen. Maar het heeft niet geholpen.

Schout: Wat gebeurde er in uw huis?

Vrouw Hendriks: Ik was er niet tevreden over, mijnheer de schout. Ze begon te stelen. Van 's morgens tot 's avonds liep ze te knabbelen. Ze sloop onhoorbaar door de gangen, ging in de kelder worst eten en bier drinken - als ze naar boven

kwam, hing het schuim soms nog aan haar mond. En liegen dat ze kon. Liegen. Dat schuim, dat was geen schuim van het bier, dat was schuim van de dorst, zei ze.

Schout: Gebeurden er geen rare dingen in uw huis?

Vrouw Hendriks: Oh, mijnheer de schout. Niet alleen in mijn huis. In heel Antwerpen had ze een slechte reputatie. Als ze van de markt kwam liet ze zich soms op straat vallen. Ze lag te trillen en te schudden, de hele buurt stond overhoop. En daarna lag ze wel een halve dag voor dood neer. Dat is meer dan eens gebeurd. Ik heb gehoord dat ze in het dulhuys eens drie dagen voor dood heeft gelegen. Men was al een kist voor haar aan het maken. En plots vloog ze recht en begon te krijsen. Krijsen, mijnheer de schout, dat kon ze verschrikkelijk. En soms sprak ze vreemde talen, Latijn en zo.

Schout: Welke rare dingen gebeurden er nog in uw huis?

Vrouw Hendriks: Van alles, mijnheer de schout. Om de twee weken moest ze in de keuken boter maken. Ze deed het niet graag. Ze deed niets graag. Goed karnen, dat vereist regelmaat. Ik had het haar geleerd, mijnheer de schout. Maar ze wilde het niet leren. De melk werd met schokken geschud en gedraaid, ze karnde op het ritme van haar slecht humeur. En twee keer is het gebeurd dat er geen boter, maar drek uit de karn kwam.

Schout: Drek?

Vrouw Hendriks: Een vuile, zwarte, stinkende brij. Kak van de duivel, denk ik. Maar het ergste is toch geweest dat ze ons Liesebetteke betoverd heeft. Ze zei dat ons Liesebetteke een lastig kind was, maar dat was niet waar, mijnheer de schout. Ons Liesebetteke was een goed kind, en een gezond kind. Maar plots werd ze ziek. Haar haren kwamen los, en - mijnheer de schout - ik vond Liesebetteke's haar op de zolderkamer waar Katelijne sliep. In haar bed lagen hele klissen haar.

Schout: Haar van Liesebetteke?

Vrouw Hendriks: Ander haar ook. En er lag aarde in haar bed, en eikenbladeren. En nog andere vuiligheid, een soort vet. 't Zal misschien wel vet geweest zijn van gekookte kinderen. Men zegt dat heksen kinderen doden en koken, mijnheer de schout.

Schout: Wat gebeurde er verder met Liesebetteke?

Vrouw Hendriks: Liesebetteke werd meer en meer ziek. Ze had geen eetlust meer, ze braakte vochten uit, ze werd mager en weende veel. De dokter wist er geen raad mee. Af en toe werd ze onverklaarbaar beter, maar regelmatig sloeg de ziekte verhevigd toe.

Schout: En de ziekte was veroorzaakt door Katelijne Janssens?

Vrouw Hendriks: Natuurlijk. Alle miserie is begonnen nadat Katelijne bij ons is komen werken. En ik heb zelf gezien hoe ze Liesebetteke gestoten heeft.

Schout: Ze heeft Liesebetteke gestoten.

Vrouw Hendriks: Met haar vuist tegen de schouder van het kind. Liesebetteke vloog er van tegen de tafel. Ze heeft in Antwerpen nog andere kinderen gestoten. Ze hebben haar uit Antwerpen weggejaagd, mijnheer de schout, zo'n slechte reputatie had ze er. Men heeft gezien dat ze in de kerk grimassen zat te maken, dat ze deed alsof ze moest hoesten - maar dat deed ze alleen maar om de Heilige Hostie te kunnen uitspuwen. Ze spuwde de Hostie tussen haar handen en stak ze dan in haar zak.

Schout: Hoe deed ze dat?

Vrouw Hendriks: Zo. (*imiterend*) Eerst grimassen maken, dan hoesten en kuchen, en haar handen voor de mond wringen en nog meer kuchen. En dan haar hand in haar zak steken. De zuster van de vrouw van *De Gouden Huyve* - een deftige herberg, mijnheer de schout - die heeft het ook gezien. Ook dié vrouw is door Katelijne betoverd. Ze is er nog steeds half verlamd van.

Schout: En zijt gij ook ziek geworden?

Vrouw Hendriks: 'k Heb iets vreselijk meegemaakt, mijnheer de schout.

Schout: Wat?

Vrouw Hendriks: Ik durf het niet zeggen, mijnheer de schout.

Schout: Gij moet het zeggen, vrouw Hendriks.

Vrouw Hendriks: Ik durf niet, mijnheer de schout.

Schout: Kom, kom. Hoe is het begonnen?

Vrouw Hendriks: Ze had me raar bekeken tijdens het opdienen van het avondmaal. Haar ogen rolden raar heen en weer in haar kop. Ik voelde me niet gerust en het eten smaakte me niet. Na de maaltijd voelde ik een vreemde zwaarte over me komen en dan... dan was het precies of ik stond in vuur en vlam. Ik weet niet of...

Schout: Ja, ik begrijp het. Het vuur kwam van onder en brandde in uw heimelijkheid.

Vrouw Hendriks: O, mijnheer de schout. Ik kan dat niet vertellen. Mijn Bernard was een kalme man geworden. Het, het...

Schout: Hét gebeurde niet zo vaak meer?

Vrouw Hendriks: Hij verzoop in het vele naaiwerk, mijnheer de schout. En ik was er niet kwaad voor, aan die zottigheden dacht ik niet meer. Maar ik kon het echt niet helpen, mijnheer de schout, ik was betoverd, ik gedroeg me als een hoer, zot van lusten was ik, ik, ik, ik, (*ze begint te stotteren*) ik deed de deur van de slaapkamer open en ik had wel op de deur kunnen springen, zo lastig voelde ik me, ik stond te beven van opwinding en ik ging naar het atelier, waar mijn Bernard nog zat te naaien, hij werkte soms tot een stuk in de nacht, mijnheer de schout, en onderweg kwam ik Katelijne tegen, en die lachte tot achter haar oren, mijnheer de schout, zò (*ze imiteert*) tot achter haar oren. En dan heb ik als een hoer achter mijn Bernard gezeten en ik heb altijd het gevoel gehad dat die Katelijne er heimelijk stond op te kijken, maar op dat moment dacht ik daar niet aan, mijnheer de schout. Ik heb daar nooit met iemand durven over spreken, maar het was een zo vreselijke ervaring dat mijn besluit vaststond: die Katelijne moest het huis uit. Ik heb toen de hulp van een pater ingeroepen en die zei dat hij dacht dat Katelijne een beetje ziek in haar hoofd was en hij zou er voor zorgen dat ze een tijd bij de nonnetjes van het dulhuys kon wonen. Maar toen gebeurden er nog meer vreselijke dingen.

Schout: Wàt gebeurde er?

Vrouw Hendriks: Ze gaf een vergiftigde appel aan de pater. En die arme pater werd er stapelgek van. Hij kroop op de tafel en lag daar te kronkelen, mijnheer de schout, als een insect dat op de rug ligt, met armen en benen klauwend, met een rode en opgezwollen kop en brullend van opwinding, snakkend naar adem, snakkend naar Katelijne, die daar maar stond te lachen en dan begon te tieren en gri-massen maakte...

Schout: (tot de wat in zichzelf grinnikende klerk) Hebt gij dat allemaal, klerk?

Klerk: (opschrikkend) Ik ben nog bezig, mijnheer de schout.

TAFEREEL TIEN - GEVANGENIS (VERHOORZAAL)

Katelijne zit op een kruk. Ze draagt een gevangenshemd en is blootsvoets. Ze kijkt wat verdwaasd en vreugdeloos voor zich uit. Ze ziet niet dat de beul is binnengekomen. De beul bekijkt haar met minachting: een wrede kat die een prooi beloert. Hij nadert Katelijne, ze ziet hem, beloert hem, zich afvragend wat er nu weer op komst is. De beul gaat achter haar staan, buigt zich dan tot vlak bij haar oor.

Beul: Prent het goed in je ketel: tegen heksentricjes ben ik beschermd. Rond mijn hals hangen gewijde palmtakjes en op mijn borst hangt een zakje gewijd zout. Dat verdrijft elke duivel.

Katelijne: Dat hebben de paters mij ook al verteld.

Beul: (haar opmerking negerend) Straks zullen de rechters je ondervragen. Ook zij zijn beschermd.

Katelijne: Wie zijn die rechters?

Beul: Wou ik je net vertellen. De schout en zijn luitenant-schout, Remi Vrindts.

Katelijne: Heb ik al over de Grote Markt zien lopen, met zijn soldaten. Lelijke vent. Wie nog meer?

Beul: Enkele schepenen van de stad. Jan Van Loven.

Katelijne: Jan Van Loven?

Beul: De bakker uit de Bruul.

Katelijne: Die ken ik. Hoe kan een bakker rechter zijn?

Beul: Hij is namens het Ambacht van de Bakkers schepen van de stad Mechelen en als Schepen is hij aangezocht om de verhoren bij te wonen.

Katelijne: De schout heb ik voor het eerst gezien tijdens de terechtstelling van Flipke de Grove. En die brave jongen hebt gij opgehangen. Hoe kan je dat doen?

Beul: Dat stuk boerenverdriet was deserteur.

Katelijne: Je zou beter de Spanjolen ophangen.

Beul: Smoel dicht.

Katelijne: (uitdagend) Ik weet dat gij met Margriet getrouwd zijt. Ik ken haar.

Beul: (verrast) Hoe ken je mijn Margriet?

Katelijne: Gewoon op straat tegengekomen. Met je dochtertje Katrien.

Beul: Heb je het kind aangeraakt?

Katelijne: Ik hou van brave kinderen.

Beul: Heb je haar aangeraakt?

Katelijne: Dat zeg ik niet.

Beul: (met zijn hand rond haar keel) Zeg het.

Katelijne: (naar adem snakkend) Heel eventjes maar. Het hoofdje gestreeld. Hehe.

Beul: Smerig wijf.

Katelijne: Ik vroeg hoe oud Katrientje al was.

Beul: Zwijg er over.

Katelijne: En je eerste kind is doodgegaan toen het nog zó klein was.

De beul geeft haar een klap tegen het hoofd.

Beul: Zwijgen, zeg ik. We zijn hier niet om over familie zaken te praten. Ik heb je hier gebracht omdat ik je van de schout een en ander moet vertellen, vóór de ondervraging begint. Sta recht.

Katelijne staat aarzelend recht en grinnikt. De beul pakt haar hemd ter hoogte van de borst vast en duwt haar achteruit.

Beul: Zò word je de verhoorzaal binnengebracht. Achteruit lopend. En omkijken is ten strengste verboden. De rechters moeten jou eerst zien vóór jij de kans krijgt naar hèn te kijken. Ook zij zijn tegen toverij beschermd. Met palmtakken en zout en met een gewijde kaars, op hun blote huid, onder hun hemd.

Katelijne: Hehehe. Een kaars onder hun hemd. In hun broek zeker.

De beul zwaait een scheermes voor het gezicht van Katelijne.

Beul: Ten tweede. In opdracht van de heer schout moet ik de heimelijke haren van oksels en buik afscheren.

Katelijne: Ben je helemaal zot? Wat moet ik met zo'n blote buik?

Beul: Ik moet je lijf onderzoeken en speuren naar merktekens van de duivel. (grijnzend) De duivel heeft een voorkeur voor de heimelijke plekjes van zijn heksen.

Katelijne: Ik ben geen heks. Als ik er een was zou ik je in een varken veranderen.

Beul: Ten derde. De schout heeft gezegd dat je nog steeds een maagdelijke juffrouw bent. Ik moet onderzoeken of je maagdelijkheid ja dan neen geschonden is.

Katelijne: Spaans mos.

Beul: Wat zeg je?

Katelijne: Niets. Heeft geen belang.

Beul: Op de vragen van de heer schout moet je naar waarheid bekennen. Als je niet bekend word je aan de palei gehangen.

Katelijne: Aan wat?

Beul: De palei.

Hij bindt haar handen op de rug en snokt er enkele malen aan.

Beul: Dit touw wordt aan een balk vastgemaakt, en daar hang je dan te hangen. Niet leuk voor de polsen en nog minder voor de schouders. Als je weigert te bekennen.

Katelijne: Naar waarheid.

Beul: Ik heb ook Spaanse laarzen voor jou. Je benen worden tussen plankjes gezet en die kunnen dan naar believen van de heer schout wat harder of héél hard aangeschroefd worden. Als je weigert te bekennen.

Katelijne: Naar waarheid.

Beul: Heksen worden verbrand. Men zegt dat de as van verbrande heksen goed is tegen reuma. 't Zit er dus dik in dat ik met je overschotjes nog een beetje handel kan drijven.

Katelijne: (*mompelend*) Schoft.

Beul: En voor een toefje heimelijk heksenhaar hebben sommigen zelfs een zilverstuk over.

Katelijne: (*schreeuwend*) Schoft.

Beul: Zeg dat nog eens.

Katelijne: Als je mij tussen de benen scheert, laat ik een scheet waar je niet goed van wordt.

De beul geeft haar een klap.

Katelijne: Ik heb geen schrik van je. Als ik mezelf iets te verwijten had, dan zou er binnen in mij wel een beul wonen, een échte beul. Jij bent maar een schoft, een handlanger van de Spanjolen-vriendjes.

De beul slaat haar, Katelijne krijgt en trapt tegen de benen van de beul. De beul grijpt haar vast en sleurt haar mee.

TAFEREEL ELF - GEVANGENIS (VERHOORZAAL)

Terwijl hij de verhoorzaal in orde brengt, praat de klerk luidop in zichzelf.

Klerk: Katelijne Janssens. Ik kende haar naam niet, maar ik heb haar wel eens over straat zien lopen. Aardig ding. 'k Heb er in de Adegemstraat ooit eens een paar honderd meter achter gelopen. Af en toe keek ze zo halvelings om en grinnikte. Precies een rondhuppelende ekster, dacht ik nog. Maar ze had zo'n, zo'n... *(hij haalt een toefje haar uit zijn zak en ruikt er aan)* zo'n leuke draaikont. Een wijfje om eens in het donker vast te pakken en er tsjoef-tsjoeff mee te doen. En dat gaan ze nu op de pijnbank leggen. Tsjoef-tsjoeff. 't Zal wat anders zijn dan tsjoef-tsjoeff. *(nog eens aan het toefje ruikend)* Hihi. Heimelijk heksenhaar. Kruid dat de duivel tussen de benen van de heks heeft gezaaid. De beul vroeg er een zilverstuk voor. De afperser. *(wrijft het toefje over zijn buik)* Men zegt dat het meer effect heeft dan de Spaanse Vlieg.

Hij gaat af en komt terug met een stapel dikke boeken, maar blijft plots verrast staan.

Klerk: Oeioeioei.

Hij legt de boeken op tafel en tast onrustig naar zijn buik.

Klerk: 'k Geloof dat het al werkt. Oeioeioei. Zou het toch een echte heks zijn?

Hij haalt het toefje uit zijn zak en ruikt er nog eens aan. Hij schrikt op wanneer schepen Jan Van Loven opkomt. Hij steekt het toefje in zijn zak en wordt weer de voorbeeldige en onderdanig buigende klerk.

Klerk: Meneer de schepen.

Schepen Jan Van Loven: Nog geen schout te zien?

Klerk: Neen. Ik vermoed dat hij de aanklacht voorbereidt.

Schepen Jan Van Loven: Ik weet nog van niets. Over welke zaak gaat het?

Klerk: Er woont een heks in onze stad.

Schepen Jan Van Loven: Een heks?

Klerk: Ja, mijnheer de schepen.

Schepen Jan Van Loven: Een zaak van heksenvervolging?

Klerk: *(knikkend)* Ik denk dat U haar kent. Ze heet Katelijne Janssens. Ze is dienstmeid bij Mijnheer Van Battenbroeck.

Schepen Jan Van Loven: Ah.

Klerk: Ik heb haar een paar keer grommend over straat zien lopen, geladen als een ezel, na aankopen op de markt.

Schepen Jan Van Loven: Misschien heb ik haar wel eens op het erf van Van Battenbroeck gezien. En dat zou een heks zijn?

Klerk: Dat wordt gezegd, mijnheer de schepen.

Schepen Jan Van Loven: Door wie?

Klerk: Ik weet het ook niet precies. Volgens links en rechts opgedoken geruchten zou ze het paard van Mijnheer Van Battenbroeck betoverd hebben.

Schepen Jan Van Loven: Komt Van Battenbroeck dat getuigen?

Klerk: Dat weet ik niet. De kamermeid van mevrouw Van Battenbroeck schijnt er ook bij betrokken.

Schepen Jan Van Loven: Ook een heks?

Klerk: Als getuige, denk ik.

Schepen Jan Van Loven: Komen er confrontaties met getuigen?

Klerk: Dat is niet zeker. (*op de boeken kloppend*) In de voorschriften staat duidelijk dat getuigen moeten beschermd worden. Niet altijd worden de namen van getuigen aan een heks medegedeeld. Er moet vermeden worden dat de getuigen door kwade invloeden van de heks getroffen worden.

Schepen Jan Van Loven: Kwade invloeden.

Klerk: Wraak van de duivel.

Schepen Jan Van Loven: Is de duivel niet slim genoeg om te weten wie er tegen zijn heksen getuigenis komt afleggen?

Klerk: Dat weet ik niet, mijnheer de schepen.

Schepen Jan Van Loven: Heksenproces. Dat is bijna een verhaaltje uit mijn kinderjaren.

Klerk: 't Is inderdaad lang geleden dat er hier nog een heks verbrand werd.

Schepen Jan Van Loven: 't Was onder de vorige beul, onder Arnold Berthelemieu.

Klerk: Ruim veertig jaar geleden, in 1601. De zaak Maria Everaerts.

Schepen Jan Van Loven: Juist. Veertig jaar geleden. En het herbegint?

Klerk: De schout lijkt vastberaden en bij voorbaat overtuigd.

Schepen Jan Van Loven: (voor zich uit mompelend) Ons stadsbestuur heeft zich tegen zijn benoeming verzet. Misschien wil hij alleen maar wraak nemen. Laten zien dat hij het machtige zoontje van een machtige vader is en dat hij hier zijn zin zal doen. Het de Mechelaars lastig zal maken.

Klerk: De omstandigheden zijn hem gunstig. Er heerst onrust onder de bevolking. Tot vlak bij de stadspoorten zijn er wolven gezien.

Schepen Jan Van Loven: En dan?

Klerk: Wolven zijn rare beesten. Duivels ook. Angst slaat gemakkelijk een brug tussen beide.

Schepen Jan Van Loven: Onzin. Het is winter en de wolven hebben honger. Dààrom verlaten ze de bossen. De plunderingen van muitende krijgsbenden zijn veel gevaarlijker dan het gehuil van enkele wolven.

Klerk: Ook de plundertochten zaaien onrust en angst.

De schout komt op. Hij is pas 26 jaar oud, hij ziet er verwaand en hoogmoedig uit. Hij weet dat het stadsbestuur zijn benoeming tot schout heeft tegengewerkt. De Mechelaars wekken zijn afkeer op. De gewone kleine man ook. De vrouwen (soms) ook. De klerk staat recht en buigt eerbiedig. De schepen gaat de schout tegemoet.

Schout: Jan Van Loven. Schepen van het Ambacht der Bakkers?

Schepen Jan Van Loven: Inderdaad, heer schout.

Schout: Het krioelt hier van de heksen. De eerste heb ik laten aanhouden. De ondervraging begint vandaag.

Schepen Jan Van Loven: Heksen, zei u, heer schout. Is er dan meer dan één?

Schout: Hekserij is een groepsmisdaad. Dat zou u moeten weten, Van Loven. Een sabbat met één heks, dat bestaat niet. Het pact met de duivel is een individuele daad, maar aan pacts heeft de duivel nooit genoeg.

Schepen Jan Van Loven: Ik heb uit betrouwbare bron vernomen dat het parlement van Parijs aanklachten over het ondertekenen van een duivelspact niet meer aanvaardt. Al sinds 1640.

Schout: We zijn hier niet in Parijs. We zijn hier in de Spaanse Nederlanden; hier geldt het gezag van de door God tot onze Vorst aangestelde koning van Spanje. En heksen moeten de dood sterven. Sinds paus Innocentius de Achtste is dat nog beter geweten dan voorheen.

Schepen Jan Van Loven: Wanneer begint de ondervraging?

Schout: Nog even geduld. Ik dicteer de aanklacht aan de klerk en dan beginnen we.

Schepen Jan Van Loven: Dan ga ik eerst een luchtje scheppen.

De schepen bet zijn zwetende nek en gaat af. De schout kijkt hem met een zekere weerzin na. De klerk zet zich neer, herschikt zijn schrijfgerief en wacht. De schout doorbladert zijn nota's en geeft de klerk een teken dat hij kan beginnen. Af en toe zijn nota's raadplegend, begint de schout - rondwandeland - te dicteren.

Schout: Ten eerste: over de zwaarte van deze misdaad. Het betreft hier de grootste van alle mogelijke misdaden; het is een misdaad die rechtstreeks te maken heeft met de Goddelijke Majesteit, die wordt afgezworen, die vervangen wordt door een vermaledijde boze geest, door een vijand van het menselijk geslacht, door de verwekker van alle kwaad en die aanbeden wordt met formules van afgoderij, blasfemie, meinedigheid, sodomie, enzovoort, enzovoort. Daarbij overwegende dat in de Heilige Schrift, in *Exodus XXII*, staat vermeld dat men "geen tovenaars zal laten leven", dat in *Leviticus XXI* staat geschreven "dat men de man of vrouw die zich met waarzeggerij en wichelarij bezig houdt de dood zal laten sterven" en dat dit vonnis ook uitdrukkelijk geëist wordt in het *Disquisitionum Magicarum* van de geleerde Del Rio.

Ten tweede...

Achter de schermen hoort men luidruchtig en opstandig geschreeuw van Katelijne. De schout en de klerk kijken op en luisteren.

TAFEREEL TWAALF - GEVANGENIS (VERHOORZAAL)

De klerk wacht aan zijn schrijftafel. Schepen Jan Van Loven zit naast de schout op de bank der rechters. Ze wachten op de binnenkomst van Katelijne. De beul stoot haar achterwaarts binnen en duwt haar dan op een kruk, in het midden van de verhoorzaal. Katelijne is naakt, of draagt alleen een groezelig hemdje. De schout staat recht en komt haar van dichtbij bekijken. Hij draait om haar heen. Ze kijkt eerst niet op, maar tracht hem met de ogen heimelijk te volgen. Dan kijkt ze hem plots in het gezicht en grinnikt.

Op de tussenkomen van de klerk reageert de schout met woordeloze minachting.

Schout: Uw naam is Katelijne Janssens, dochter van Hendrik, oud ongeveer 35 jaar, geboren te Aarlen in het land van Luxemburg. Ja?

Katelijne: Ja.

Klerk: Ja, meneer de schout.

Schout: Van uit Luxemburg zijt gij niet dadelijk naar Mechelen gekomen. Door de getuigenis van onberispelijke personen heb ik achterhaald dat gij naar Scherpenheuvel en dan naar Antwerpen zijt gereisd en dat gij in deze laatste stad spoedig befaamd en gevreesd werd. Velen in Antwerpen hebben gezien en gehoord dat gij onnatuurlijke dingen deed; omdat zij vreesden dat gij een slavin van de duivel waart, hebben ze u uit de stad verjaagd. Ja?

Katelijne: Ja. Maar ze liegen. Ze liegen.

Klerk: Menéér de schout. Ze liegen, meneer de schout.

Schout: Gij hebt dus gehoord dat men u een toveres noemde en nooit hebt gij daar tegen gereageerd, nooit hebt gij eerherstel geëist.

Katelijne: Eerherstel vragen? Moet dat? Hoe doet men dat?

Schout: Alle getuigen verklaren dat gij steeds eenzame plaatsen opzocht, dat gij het liefst op zolders en in kelders kroop, waar gij alleen kondt zijn. Ja?

Katelijne: Soms wel.

Schout: Waarom wilde gij alleen zijn?

Katelijne: (hem brutaal beziend) Om op te smikkelen wat ik had kunnen jatten. Zonder jatten was ik duizend maal de hongerdood gestorven.

De klerk rolt wanhopig zijn ogen, maar zegt dit keer niets. De schout neemt Katelijne's korf van de tafel.

Schout: Is dat uw korf met persoonlijke bezittingen?

Katelijne: Ja.

Klerk: Menéér de schout.

Schout: Klerk, lees voor. Het verslag van de door mij gedeputeerde commissarissen. Alleen de paragraaf over de inhoud van de korf.

Klerk: Al waar zij haar korf gevonden hebben, met daarin tien fingerhoeden, vijf appelen, enige vodden - zowel van zijde als van wol -, een stuk papier waarin spelden staken, aardekruiden en andere vuiligheid, een beentje met vet aan, enige vierkante lappen lijnwaad, hemden, een ander stuk papier met spelden die met de koppen tegen elkaar in het papier staken, een oud en met stukjes touw omwonden mes, één wit en één zwart voorschoot...

Schout: Dat volstaat.

Hij haalt het beentje uit de korf en zwaait er mee voor Katelijne.

Schout: Kijk eens. Een beentje met vet aan. Waarvoor werd dit vreemde ding gebruikt?

Katelijne: (brutaal) Om mijn oren uit te kuisen.

Klerk: Menéér de schout.

Schout: En dat? (met de spelden zwaaiend) Waarom zitten de koppen van die spelden tegen elkaar?

Schepen Jan Van Loven: Maar heer schout, is dat een misdaad?

Schout: (een van de dikke boeken voor de schepen neersmijgend) Alleen heksen doen dat. Het staat in dit boek beschreven.

Katelijne: Het is me nooit opgevallen dat de koppen tegen elkaar zaten.

Schout: Onberispelijke getuigen hebben verklaard te hebben gezien dat gij met spelden in zelfgemaakte poppen hebt geprikt. Gij waart ook in het bezit van allerlei zalfpotjes en in uw bed lagen vreemde klissen haar.

Katelijne: Ik heb altijd zieke en vermoeide ogen gehad. Oogzalf kon ik moeilijk missen.

Schout: Het was geen oogzalf van de apotheker.

Katelijne: In Antwerpen heeft een vrouw me geleerd zelf zalf te maken.

Schout: Alleen heksen vullen hun eigen zalfpotten.

Schepen Jan Van Loven: Maar heer schout...

Schout: Spreekt gij mij tegen, Van Loven? Zijt gij een kerkvader of een bakker, Van Loven?

Hij neemt een appel uit de korf.

Schout: Van waar komt deze appel?

Katelijne: Gepikt.

Schout: En vergiftigd.

Katelijne: Hehehe. Waarom zou ik?

Schout: Andere hebt gij wèl vergiftigd. Grote rode, blinkende appels vol vergift, die uw slachtoffers in waanzin en extase hebben gestort.

Bij de herinnering daaraan begint Katelijne stilletjes te lachen; haar ogen rollen heen en weer.

Schout: Hier wordt niet gelachen, Katelijne Janssens. De beschuldigingen tegen u zijn groot en indrukwekkend. In alle huizen waar gij hebt gewoond zijn mensen gestorven aan vreemde en verschrikkelijke ziekten. Anderen zijn op onverklaarbare wijze getroffen door gebrekkigheden en werden in lichamelijke en geestelijke miserie gedompeld.

Katelijne: Ze liegen. Ze doen alsof ik half Antwerpen heb vermoord. Meer dan een paar puisten en wat diarree heb ik niet uitgedeeld. En het was altijd dubbel en dik verdiend. Ik was goed voor al wie goed was voor mij.

Schout: Op raad van de duivel hebt gij kinderen gestoten, ze betoverd tot ze ziek of gebrekkelijk neervielen.

Katelijne: Dat wijf van Hendriks liegt. Ik heb een van haar kinderen alleen maar een duw gegeven. Het was lastig.

Schout: Op uw linker been draagt gij het merk van de duivel.

Katelijne: Neeneeneenee. Een lelijke schram die moeilijk genas. Ik weet ook niet meer van wat. Ergens tegen gelopen.

Schout: Men herkent er de klauw van de duivel in. (*lijzig*) Misschien hebt gij wel geprobeerd om aan hem te ontsnappen. Tijdens de eerste ontmoeting. Gij hebt willen vluchten, maar hij heeft zich aan uw been vastgeklampt. Er is een worsteling geweest. Gij hebt een drang gevoeld om de barmhartigheid van Onze Lieve Heer in te roepen. Dat hebt gij toch ook gedaan als gij nog een klein meisje waart.

Katelijne: O ja. Op mijn blote, blote knieën.

Schout: (weer heftig) Maar de duivel heeft u niet losgelaten. Met uw eigen bloed hebt gij een onderwerping aan de duivel ondertekend. Gij hebt aan de sabbat deelgenomen, gij hebt de duivel van voor en van achter op zijn vuile delen gekust. Gij hebt met de duivel geboeleerd, zijn koude zaad gezogen, met hem vleeselijke gemeenschap gehad.

Katelijne lacht, eerst zo maar, maar dan op een sissende wijze, de schout uitdaggend in de ogen kijkend. De schout kijkt vragend naar de beul.

Beul: Ik heb haar lijf geschoren, heer schout. Ze is geen maagd meer. Ze heeft de opening van de getrouwde vrouw.

Schout: Ongetrouwd zijt gij als een getrouwde vrouw geopend. Vleselijke gemeenschap met de duivel hebt gij gehad.

Katelijne: Met de duivel? Met jouw Spaanse vrienden. Maar tussen een duivel en een Spaanse viezerik zal er wel niet veel verschil zijn.

De beul stoot met de vuist tegen Katelijne's hoofd. Maar ze daagt hem lachend uit. Hij probeert er de lach uit te slaan, maar slaagt er niet in. De schout kijkt met een mengeling van afkeer en opwindning naar Katelijne's schokkende lichaam.

Schout: (met een dwingende en verbeterde stem) Uw antwoorden voldoen niet. Vast staat dat gij schuldig zijt en zal worden gestraft met de straffen die in de rechtsboeken en in de plakaten van Zijne Majesteit zijn neergeschreven. Nochtans zult gij eerst en vooral aan de scherprechter worden overgeleverd, ten einde de antwoorden te bekomen die voor het afsluiten van deze zaak zijn vereist...

Schepen Jan Van Loven: Is dat wel nodig, heer schout?

Schout: Wilt gij slimmer zijn dan de geleerde del Rio, Van Loven? Dan de Mal-leus van Sprenger? Dan Petrus Binsfeld? Dan Thomas van Aquino? *(bij iedere naam smijt hij een van de dikke boeken vòòr de schepen neer)*

Schepen Jan Van Loven maakt een wanhopig gebaar en verlaat de verhoorzaal. De schout bekijkt het verslag van de klerk. Schout, klerk en beul verdwijnen langzaam in een opkomende duisternis. Katelijne zit in een lichtkring en mompelt haar gedachten zo maar voor zich uit.

Katelijne: De scherprechter... Ze doen maar wat ze graag doen. Ik zal niet meer zeggen dan ik wil zeggen. Ik zal niet toegeven aan die smerige Brusselaar.

Er is een gefladder van vleugels te horen. Katelijne kijkt omhoog met een van verbazing wat open mond; ze luistert naar een onverwacht opgedoken stem.

Geeraard: (achter de schermen) Kata. Kata. Katakatie.

Katelijne: Geeraard?

Geeraard: (achter de schermen) Katakatie.

Katelijne: Ben jij dat, Geeraard?

Geeraard: (achter de schermen) Ja. Denk straks aan de haat.

Katelijne: De haat?

Geeraard: (achter de schermen) Straks. De haat. Haat zal de pijn verdrijven.

Katelijne: Ja. Haat zal de pijn verdrijven.

Geeraard: (achter de schermen) En ik zal bij je zijn.

Katelijne: Je zal bij me zijn.

Geeraard: (achter de schermen) En daarna komt de rust.

Katelijne: De rust. Wij samen de eeuwige rust?

Geeraard: (achter de schermen) Ja.

Katelijne: Ik zal er aan denken, Geeraard. Bij elke pijn zal ik eraan denken.

TAFEREEL DERTIEN - GEVANGENIS (VERHOORZAAL)

De schout wandelt op en neer. Tijdens zijn toespraak bekijkt hij af en toe het papier waarop hij enkele voorbereidende nota's heeft geschreven. Ook af en toe richt hij een beschuldigende vinger naar de toeschouwers.

De klerk noteert de toespraak van de schout.

Schout:

Omdat gij, Katelijne Janssens, Uw Heer en God verlaten hebt en met de vijand van het menselijk geslacht, met de duivel een verbond hebt gesloten ten einde de mensen door gestoot met ziekte en dood te treffen en om daarvoor door de duivel met profijten te worden beloond;

omdat gij, samen met veel andere toveressen, hebt deel genomen aan de sabbatvergaderingen van de duivel en daarbij Uw God, Uw Schepper en Uw Zaligmaker hebt verloochend;

omdat gij met uw eigen bloed hebt ondertekend te erkennen tot uw Heer en Meester: de duivel genaamd Steertaff,

omdat gij deze boze vijand in de gedaante van een zwarte bok als een god aanbeden hebt en voor hem het gebruik van de Heilige Sacramenten hebt verzaakt;

omdat gij, met de andere toveressen, van uit verschillende woningen naar de sabbat zijt gereisd en onder andere ook hebt deelgenomen aan de sabbat die hier in Mechelen bij de windmolen op de vesten plaats had en dat gij op al deze plaatsen met de duivel geboeleerd hebt, en met hem - in de gedaante van een bok of in de gedaante van een jonge man - vleselijke gemeenschap hebt gehad;

omdat gij in Antwerpen uw hand door de boze vijand hebt laten leiden om te stoten een vrouw genaamd Suzanne en twee kinderen uit het gezin van Jan Christiaans en Maria Toussainte, en die daaraan gestorven zijn, zoals na uw stoten ook gestorven zijn de kinderen van Regina Van Driessche en Hendrik Van de Wijngaarde, evenals de zesjarige dochter van Geert Maes;

omdat gij de weduwe genaamd Maaiken, wonende op de Ossemarkt te Antwerpen, met lamheid hebt geslagen, zodat ze jarenlang verzwakt te bed lag en er tenslotte van gestorven is;

omdat gij in Antwerpen ook verschillende personen door middel van betoverde appels tot op de rand van de waanzin hebt gebracht;

omdat gij ook hier, binnen de muren van de stad Mechelen, deze kwade praktijken hebt voortgezet en op bevel van de boze vijand hebt gestoten: het begijntje genaamd Jenne Morissens, die daardoor overvallen werd met gevoelens van razernij en waanzin;

omdat gij verwenst en vermaledijd hebt hetzelfde begijntje en ook haar twee zusters, hen van op de vesten toeroepende dat gij hen door de duivel zoudt laten halen en hen voor altijd met ziekte zoudt overladen;

omdat gij hier in Mechelen ook hebt gestoten en geslagen de juffrouwen genaamd Jenne Van Pottelberghe en Francientje Popeliers, die ook ziek geworden zijn;

omdat gij een steen hebt geworpen naar het paard van de Heer Van Battenbroeck, en dat dit paard enkele dagen later is gestorven;

omdat al deze feiten het ontegensprekelijk bewijs vormen niet alleen van misdadige toverij en doodslag, maar ook van heresie, apostosie, idolatrie, sodomie; daarom...

De schout gaat tot bij de klerk en bekijkt even de pas genoteerde tekst.

Schout: De rest van het vonnis volgt straks. Na de finale ondervraging.

De schout gaat af. De klerk staat onderdanig op en buigt, blijft bedremmeld staan, scharrelt in zijn zakken en haalt het toefje haar weer boven. Hij ruikt er aan.

TAFEREEL VEERTIEN - GEVANGENIS (VERHOORZAAL)

Na bijna 24 uur foltering is Katelijne een wrak geworden. Twintig uur hing ze in de palei en werden haar benen met Spaanse laarzen verpletterd; daarna zat ze nog vier uur in de met ijzeren pinnen bezette halsband. Ze is de uitputting nabij. Haar lijf is vuil; polsen, hals en benen zien er zwart en bloederig uit. Haar handen hangen slap naast het lichaam. Van vermoeidheid zakt haar hoofd voortdurend op de borst. De beul trekt van tijd tot tijd aan haar haren om haar hoofd op te richten. Dit gaat telkens gepaard met een doffe kreet van pijn. Katelijne houdt de ogen meestal gesloten. Haar door de beul rechtgetrokken hoofd met de gemartelde hals vormt telkens een moment dat aan het Ecce Homo van Christus herinnert. De schout vuurt de vragen in snel tempo af; tijdens elke vraag haalt Katelijne diep adem, alsof ze krachten zoekt om op de vraag te kunnen antwoorden. Haar reacties komen moeizaam, niet langer uit onwil, maar uit gebrek aan kracht. Ze stoot alleen nog klanken uit die de schout op zijn manier interpreteert. Alleen tijdens de momenten van hallucinatie komt er een vernieuwde kracht in Katelijne's stem. Tijdens de ondervraging zit schepen Jan Van Loven meestal met gesloten ogen en af en toe hoofdschuddend achter de tafel.

Schout: Zult gij nu naar waarheid bekennen? Alles bekennen?

Kateljne: Aaa.

Schout: Hoe dikwijls zijt gij naar de sabbat geweest? Vijf keer?

Kateljne: Aaa. Naa.

Schout: Zes keer? Tien keer? Twaalf keer?

Kateljne: Aaa. Naa.

Schout: Zijt gij gekleed of ongekleed naar de sabbat gereisd? Gekleed? Ongekleed? Nu eens gekleed en dan eens ongekleed?

Kateljne: Aaa. Naa.

Schout: (dicteert aan de klerk) Gevraagd of zij gekleed of ongekleed naar de sabbat ging, bekent dat zij twaalf keer nu eens gekleed en dan eens ongekleed er naar toe gereisd is.

Schepen Jan Van Loven: Maar heer schout...

De schout negeert de tussenkomst van de schepen. Hij kijkt even over de schouder van de klerk terwijl deze de laatste woorden neerschrijft. Dan gaat hij weer bij Katelijne staan. Hij buigt zich voorover om haar van heel dichtbij aan te valen.

Schout: Gij hebt met de duivel geboeleerd, van voor en van achter. Van voor?

Katelijne: Aaa. Naa.

Schout: Van achter?

Katelijne: Naa.

Schout: Van voor en van achter?

Katelijne: Aa. Naa.

Schout: Zijn zaad was koud.

Katelijne: Aa.

Schout: Hij nam vele gedaanten aan. Hij zag er uit als een bok.

Katelijne: Aa.

Schout: Als een jongeling.

Katelijne: Aaa. Aa.

Schout: Soms als een jongeling en soms als een bok.

Katelijne: Naa. Aaa.

Schout: De namen van de duivels... Beëlzebub?

Katelijne: Aa.

Schout: Moonecras? Steertaff? Steertaff?

Katelijne: Aa. Naa. Aa.

Schout: Ook nu nog leeft de duivel in uw lijf. Tijdens de scherpe ondervraging is geen traan uit uw ogen gerold.

Katelijne: Aa.

Schout: De duivel heeft de tranen tegengehouden.

Katelijne: Aa.

De schout gaat naar de klerk om het verslag na te kijken. De achtergrond wordt weer duister. Katelijne hapt naar adem, zit plots weer in een kleurig licht. Haar stem is weer krachtig.

Katelijne: Vermaledijd hem, Geeraard, laat elk uur van mijn lijden met drieduizend driehonderd vermenigvuldigd worden in uren van dood en van eenzaamheid, van wraak.

De achtergrond is weer verlicht. De beul trekt Katelijne's hoofd omhoog en schudt er mee. Ze jammert stilletjes. De schout keert terug bij haar.

Schout: En vertel nu maar eens welke andere heksen gij hebt gekend...

Katelijne fluistert onbegrijpelijke klanken. De schout luistert er van dichtbij naar. Steeds opnieuw schudt de beul Katelijne's hoofd op en neer.

*Schout: (zijn lijst met reeds verdachte vrouwen opdreunend) Een vrouwke van vijftig jaar dat op de Korenmarkt woont, dicht bij de Onze Vrouwstraat... een zekere Anna die in de Langhestraat woont... vier vrouwen die dicht bij het huis Duval wonen in de Brusselstraat... en een andere die naast de bakker woont... ook in de Brusselstraat... en een die vlak naast de herberg *Den Anker* woont in de Kerkhofstraat... een oude vrouw met bruin haar, die in een klein straatje woont, achter het klooster van de Karmelieten...*

De schout richt zich op. Hij kijkt naar de klerk die de laatste woorden neerschrijft en dan opkijkt. De schout wenkt hem. De klerk komt met het verslag.

Schout: Onderteken.

De klerk neemt de hand van Katelijne en helpt haar bij het ondertekenen. Ze ondertekent met een kruisteken. De schout staat er grijnzend bij. De beul trekt Katelijne van de kruk. Ze valt neer en blijft liggen. Een vernield lichaam.

TAFEREEL VIJFTIEN - GEVANGENIS (VERHOORZAAL)

Katelijne ligt onbeweeglijk op de voorgrond. Op de achtergrond staat de beul onverschillig en met gekruiste armen te wachten. De vermoeide klerk zit wezenloos achter zijn schrijftafel. Schepen Jan Van Loven praat gedempt met de schout; hij pleit voor verzachting van de straf.

Schout: (ongeduldig) Ja, Van Loven. Ja. Ja. Ja. Ja. We zullen genadig zijn. (cynisch) Zéér genadig, Van Loven. (vlak in zijn gezicht) Ze krijgt la garotta.

Schepen Jan Van Loven: La wàt?

Schout: La garotta. (met misprijzen voor zoveel domheid en een gebaar van wurging makend) G. A. R. R. O. T. A. Het vuur zal haar geen pijn doen. Onverdiend voor dit soort vrouwen. Maar we zijn genadig, Van Loven. Klerk, noteer verder. (naast Katelijne staand, dicterend) Daarom, en rekening houdend met het verzoek tot verzachting van uw straf vanwege de schepenen van de stad Mechelen, veroordelen wij u om op het schavot te worden geplaatst, daar aan een paal te worden gebonden en gewurgd, waarna uw dood lichaam door het vuur zal verbrand worden. Uw as en overblijvende beenderen zullen onder de galg op Roomkensberg begraven worden. Uw persoonlijke bezittingen - zo gij er mocht hebben - worden in beslag genomen. Actum de zesde januari 1642.

Het wordt donker. Alleen Katelijne zit plots in een lichtbundel. Ze richt zich half op en kijkt naar boven. Ze hoort weer de stem van Geeraard.

Geeraard: (achter de schermen) Muziek. Doedel, doedel, doedelzak. Trommel. Fluit.

Katelijne: (met gebroken stem) Wat zeg je, Geeraard? Zal er muziek op de Grote Markt zijn? Doedelzakken en fluiten? En trommels?

Geeraard: (achter de schermen) Sluit er je ogen voor. Dan zal je alleen mij zien. Op een bed van wolken.

Katelijne: (met gebroken stem) Een bed van wolken?

Geeraard: (achter de schermen) Ja. Een katakatiebed van wolken.

Katelijne: (met gebroken stem) Wij samen. Op een wolk. Wij.

Geeraard: (achter de schermen) Eindelijk samen.

Katelijne: (met gebroken stem) Zonder Spaans geweld om ons te scheiden.

Geeraard: (achter de schermen) Altijd samen. Onder wortelwolken.

Katelijne: (met gebroken stem) En voor altijd Katakatie zijn. In een hol, onder de wortels van de wolken.

De beul komt uit de duisternis, grijpt Katelijne vast en sleurt haar weg. Langzaam dooft het licht. En dan wordt het helemaal duister.

DOEK